سەرخوش ئوقۇشلۇقلار دۇنياسى — 3

دۇنيا بالىلىرىدە دەپسەتتىكى مەشھۇر ئەسەرلەر

مىلىڭ بىر كېچە

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن - سىن نەشرىياتى

سەرخۇش ئوقۇشلۇقلار دۇنياسى ــ 3

دۇنيا باللار ئەدەبىياتىدىكى مەشھۇر ھېكايىلەر

مىڭ بىر كېچە

ئاپتورى: نامەلۇم [پارس]
تەرجىمە قىلغۇچى: ئاسىيە كېرەم

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن ـ سىن نەشرىياتى

بۇ كىتاب دەۋر ئەدەبىيات ـ سەنئەت نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان 1997 ـ يىل 8 ـ ئاي 1 ـ نەشرى، 1 ـ باسمىسىغا ئاساسەن تەرجىمە ۋە نەشر قىلىندى.

本书根据时代文艺出版社 1997 年 8 月第 1 版、第 1 次印刷版本翻译出版。

كىتاب ئىسمى: مىڭ بىر كېچە
ئاپتورى: نامەلۇم [پارس]
تەرجىمە قىلغۇچى: ئاسىيە كېرىم
مەسئۇل مۇھەررىرى: ئەنۋەر قۇتلۇق
مەسئۇل كوررېكتورى: قەييۇم تۇرسۇن
نەشرىيات: قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى
شىنجاڭ ئېلېكترون ئۇن ـ سىن نەشرىياتى
ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى شىخۇڭ غەربىي يولى 36 ـ قورۇ
پوچتا نومۇرى: 830000
تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى
زاۋۇت: شىنجاڭ بايى باسما زاۋۇتى
فورماتى: 1092×787 م م، 1/32
باسما تاۋىقى: 2.5
نەشرى: 2009 ـ يىل 1 ـ ئاي 1 ـ نەشرى
بېسىلىشى: 2009 ـ يىل 2 ـ ئاي 1 ـ قېتىم بېسىلىشى
كىتاب نومۇرى: ISBN 978-7-5373-1736-8
باھاسى: 60.00 يۈەن (10 قىسىم)

图书在版编目(CIP)数据

世界儿童文学名著故事:维吾尔文/阿斯艳·克然木译.—喀什:喀什维吾尔文出版社;乌鲁木齐:新疆电子音像出版社,2009.1

("学海乐园"阅读系列;3)

ISBN 978-7-5373-1736-8

Ⅰ.世… Ⅱ.阿… Ⅲ.童话-作品集-世界-维吾尔语(中国少数民族语言) Ⅳ.I18

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2009)第 013897 号

书　　名: 天方夜谭
作　　者: 无名氏 [古波斯]
翻　　译: 阿斯艳·克然木
责任编辑: 艾尼瓦·库迪力克
责任校对: 克尤木·吐尔逊
出　　版: 新疆喀什维吾尔文出版社
　　新疆电子音像出版社
地　　址: 乌鲁木齐市西虹西路 36 号
邮　　编: 830000
发　　行: 新疆新华书店
印　　刷: 新疆八艺印刷厂
开　　本: 787mm×1092mm　1/32
印　　张: 2.5
版　　次: 2009 年 1 月第 1 版
印　　次: 2009 年 2 月第 1 次印刷
书　　号: ISBN 978-7-5373-1736-8
定　　价: 60.00 元 (全十册)

كىرىش سۆز

رىۋايەت قىلىنىشىچە، ئەجەم پادىشاھلىرىنىڭ بىرى خوتۇندىن گۇمانلىنىپ، يېڭى قانۇن بېكىتىپ، ھەر كۈنى بىر قىزنى خوتۇن قىلىپ، ئەتىسى ئەتىگەندە ئۆلتۈرۈۋېتىدىكەن. بۇ يېڭى قانۇن يولغا قويۇلغاندىن كېيىن، نۇرغۇن قىزلار ئۆلتۈرۈلۈپتۇ، ۋەزىرنىڭ ئىككى قىزى بار ئىكەن، بۇ قىزلار ئۆز ئىختىيارلىقى بىلەن پادىشاھقا خوتۇن بوپتۇ، شۇندىن كېيىن بۇ قىزلار ھەر كۈنى كېچىسى پادىشاھقا بىردىن قىزىق ھېكايە ئېيتىپ بېرىپتۇ، پادىشاھ ئۇلارنىڭ ھېكايىسىگە مەپتۇن بولۇپ، ئۇلارنى ئۆلتۈرمەپتۇ، شۇنداق قىلىپ جەمئىي مىڭ بىر كېچە ۋاقىت ئۆتۈپتۇ، ئۇلارنىڭ ئاشۇ مىڭ بىر كېچىدە سۆزلىگەن ھېكايىلىرىنى يېزىپ قالدۇرۇش نەتىجىسىدە «مىڭ بىر كېچە» بارلىققا كەلگەنىكەن.

«مىڭ بىر كېچە»گە توپلانغان ھېكايىلەرنى: (1) مەسەل، (2) لەتىپە، (3) ھېكايە، (4) پوۋېستتىن ئىبارەت تۆت ژانىرغا بۆلۈشكە بولىدۇ. بۇ ئەرەب ئەدەبىياتىدىكى ئۆلمەس ئەسەر بولۇپ، ھازىرغىچە دۇنيادىكى ھەممە تىللارغا دېگۈدەك تەرجىمە قىلىنىدى.

بۇ كىتابقا «مۇڭ بىر كىچە»دىكى ئەڭ قىزىقارلىق، ئادەمنى ئەڭ تەسىرلەندۈرىدىغان ئۈچ پارچە ھېكايە كىرگۈزۈلدى. بۇ ھېكايىلەرنىڭ ھەرقايسىسى ئۆزىگە خاس ئارتۇقچىلىقلارغا ئىگە. مەسىلەن، «سىرلىق چىراغ»نىڭ ۋەقەلىكىدىكى ئەگرى ـ توقاي، غەلىتىلىك، «ئەلى بابا ۋە قىرىق قاراقچى»دىكى ئەقىل ـ پاراسەت، «دېڭىز سەپىرى ھەققىدە ھېكايە»دىكى باتۇرلۇق ئۆسمۈر دوستلارغا ئوخشاش بولمىغان نۇقتىدىن ئىلھام بېرىدۇ.

فەن چۈەن
1997 ـ يىل 8 ـ ئاي

مۇندەرىجە

سىرلىق چىراغ 1
ئەلى بابا ۋە قىرىق قاراقچى 22
دېڭىز سەپىرى ھەققىدە ھېكايىلەر 41
تۇنجى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى 44
ئىككىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى 48
ئۈچىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى 53
تۆتىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى 57
بەشىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى 60
ئالتىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى 65
يەتتىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى 68

سىرلىق چىراغ

1

شەرقتىكى چوڭ ھەم باي بىر شەھەردە مۇستاپا ئىسىملىك بىر نامرات ماشىنىچى ئۆتكەنكەن، ئۇنىڭ ئايالى ۋە بىر ئوغلى بار بولۇپ، ئوغلىنىڭ ئىسمى ئالاۋدىن ئىكەن.

ئالاۋدىن ئىنتايىن كەپسىز بولۇپ، ئۆيىدىكىلەرنىڭ گېپىگە كىرمەي، كۈن بويى كوچىلاردا لاغايلاپ يۈرۈيدىكەن. دادىسى ئۇنىڭغا ماشىنىچىلىق ھۈنىرىنى ئۆگىتىپ قويماقچى بوپتۇ. لېكىن ئۇ ئىش بىلەن بەند بولغان ھامان بۇ بالا تۈيدۈرماي چىقىپ كېتىدىكەن، تىللىسىمۇ، ئۇرسىمۇ كار قىلماپتۇ. ئوغلىنىڭ بۇ قىلىقلىرىنى كۆرۈپ، دادىسى ھەسرەت ـ نادامەت چېكىپ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ.

دادىسى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن، ئالاۋدىن تېخىمۇ تاپتىن چىقىپ، بۇرۇنقىدىنمۇ بەك ئەسكىلىشىپ كېتىپتۇ. ئالاۋدىن15 ياشقا كىرگەن يىلى بىر كۈنى ياقا يۇرتلۇق بىر كىشى ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، ئالاۋدىننى كۆرۈپ قېلىپ، ئۇنى يېنىغا چاقىرىپتۇ.

بۇ ئادەم ئافرىقىدىن كەلگەن سېھىرگەر ئىكەن. چۈنكى بالىنىڭ چىرايىدىن ئۆزى پايدىلىنىشقا بولىدىغان نۇرغۇن نەرسىلەرنى كۆرۈپ، بۇ بالا توغرىسىدىكى ھەممە ئىشلارنى ئۇقۇشۇپ بولغان ئىكەن.

ئالاۋۇددىن ئۇنىڭ يېنىغا كەلگەندە ئۇنىڭدىن:

ــ بالام، دادىڭنىڭ ئېتى مۇستاپامۇ؟ ــ دەپ سوراپتۇ.

ــ شۇنداق بوۋا، ــ دەپتۇ بالا، ــ لېكىن دادام بۇرۇنلا ئۆلۈپ كەتكەن.

ئافرىقىلىق سېھىرگەر ئالاۋۇددىننى قۇچاقلاپ سۆيۈپ قويۇپ، يىغلىغاندەك تىترەك ئاۋازدا:

ــ مەن تاغاڭ (دادىسىنىڭ ئىنىسى) بولىمەن، سېنى كۆرۈپلا تونۇۋالدىم، چىرايىڭ ئاكامغا بەك ئوخشايدىكەن، ــ دەپتۇ ھەم ئۇنىڭغا نۇرغۇن تىللا ۋە كەمپۈت بېرىپتۇ. بالا ئۇنىڭ گېپىگە ئىشىنىپ، ئاستا ـ ئاستا ئۇنىڭ بىلەن ناھايىتى يېقىن بولۇپ كېتىپتۇ. كېيىن ھېلىقى سېھىرگەر ئالاۋۇددىننى يېزىلارغا ئاپىرىپ ئويىنىتىپ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ، ئويۇنىپەرەس ئالاۋۇددىن ئۇنىڭغا ئەگىشىپ مېڭىپتۇ.

ئۇلار شەھەر سىرتىدىكى نۇرغۇن باغ ۋە قەسىرلەردىن ئۆتۈپتۇ، بۇ باغ ۋە قەسىرلەر ناھايىتى چىرايلىق ئىكەن، ئۇلار نۇرغۇن يول يۈرۈپ، بىر بۇلاقنىڭ يېنىدا ھاردۇق ئېلىپتۇ، ھېلىقى سېھىرگەر ئالاۋۇددىنغا نۇرغۇن مېۋە ۋە پېچىنە بېرىپتۇ، قورساقلىرىنى تويغۇزۇپ بولۇپ يولىغا مېڭىۋېرىپتۇ، ئىككى تاغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كىچىك بىر تۈزلەڭلىككە كەلگەندە سېھىرگەر:

ــ ئەمدى ماڭمايمىز، بۇ يەردە ساڭا ئاجايىپ نەرسىلەر-نى كۆرسىتىمەن، ــ دەپتۇ.

شۇنداق بىلەن سېھىرگەر قۇرۇق ئوت ـ چۆپلەرنى دۆۋە-لەپ ئوت يېقىپتۇ، ئاندىن بىر تۇتام كۆجىنى ئوتقا تاشلاپتۇ ۋە ئۇنىڭغا قاراپ تۇرۇپ بىر نېمىلەرنى ئوقۇپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي يەر يېرىلىپ، يەردىن تاش ئۈنۈپ چىقىپتۇ، تاشنىڭ ئوستىدە مىس چەمبەر بار ئىكەن. ئالاۋدىن بۇلارنى كۆرۈپ، قورققىنىدىن قاچماقچى بوپتۇ، لېكىن سېھىرگەر ئۇنى تۇتۇۋ-ۋېلىپ، بىر تەستەك ئۇرۇپ يىقىتۇۋېتىپتۇ.

ــ مەن سېنىڭ تاغاڭ، بۇيرۇقۇمغا بويسۇنمۇشاڭ كېرەك، ــ دەپتۇ سېھىرگەر قوپاللىق بىلەن. لېكىن كېيىن سېھىرگەر تەلەپپۇزىنى ئۆزگەرتىپ، ئۇنىڭغا ناھايىتى سىلىق مۇئامىلە قىپتۇ:

ــ قورقما! بىلىشىڭ كېرەككى، بۇ تاشنىڭ ئاستى چوڭ بىر خەزىنە، ئىچىدە لىق ئۇنچە ـ مەرۋايىت بار، ئۇنى ئېلىپ چىقساڭ، دۇنيادىكى ئەڭ كاتتا باي بولۇپ كېتىسەن.

ــ لېكىن، تاغا، ــ دەپتۇ ئالاۋدىن، ــ قانداق كىرىمەن؟

ــ ئاۋۇ مىس چەمبەرنى تۇتۇپ، تاشنى كۆتۈر.

ــ لېكىن كۇچۇم يەتمەيدۇ، سىز ماڭا ياردەم قىلىڭ.

ــ ياق، ــ دەپتۇ سېھىرگەر، ــ بۇ ئىشنى چوقۇم ئۇزۇڭ قىلىشىڭ كېرەك، ساڭا باشقا ئادەم ياردەملەشسە بولمايدۇ.

ئالاۋدىن بېرىپ تاشنى ئېلىۋېتىپتۇ.

تاش ئېلىۋېتىلگەندىن كېيىن، ئۇچكۇر كۆرۈنۈپتۇ،

ئۆڭكۇر 4 ~ 3 چى چۈشۈرلۈشتا بولۇپ، ئىشىككە قويۇلغان بىر شوتا بار ئىكەن.

ــ چۈشكىن بالام، ــ دەپتۇ سېھىرگەر، ــ ئىشكىنى ئاچساڭ، ئۇچ زاللىق قەسىر بار. بىرىنچى زالغا كىرىشتىن ئىلگىرى كىيىملىرىڭنى تۆتۈڭال؛ ئىككىنچى زالدىن ئۆتكەندە تامغا تېگىپ كەتمە، تېگىپ كەتسەڭ شۇ زامان ئۆلىسەن؛ ئۈچىنچى زالىنىڭ نېرىقى چېتىدە باغقا چىقىدىغان بىر ئىشىك بار، باغدا مېۋىلىرى ساڭگىلاپ تۇرغان دەرەخلەر بار، باغدىن ئۆتسەڭ پەشتاقىنىڭ ئالدىغا بارىسەن، پەشتاقتا بىر تەكچە بار، تەكچىدە يېنىپ تۇرغان بىر چىراغ بار، بۇ چاغدا چىراغنى ئېلىپ، پىلىكىنى چىقىرىۋېتىپ، يېغىنى تۆكۈۋەت، چىراغنى قوينۇڭغا تىقىپ ئەكېلىپ ماڭا بەر.

سېھىرگەر گېپىنى تۈگىتىپ، قولىدىكى ئۈزۈكنى ئېلىپ ئالاۋىدىننىڭ قولىغا سېلىپ قويۇپتۇ.

ــ بۇ ئۈزۈك سېنى ھەرقانداق بالايىئاپەتتىن ساقلايدۇ، شۇڭا يۈرەكلىك ھالدا بارغىن، چىراغنى ئېلىپ چىقساڭ ئەڭ كاتتا باي بولۇپ كېتىسەن، ــ دەپتۇ.

ئالاۋىدىن سېھىرگەرنىڭ دېگىنى بويىچە قىلىپ، چىراغنى قوينىغا تىقىپتۇ، يېنىپ كەلگۈچە باغدىن نۇرغۇن مېۋە ئۈزۈۋاپتۇ، مېۋىلەر پارقىراپ تۇرىدىكەن، ئالاۋىدىن ئاخىرى ئۆڭكۇرنىڭ ئاغزىغا كېلىپ، يۈقىرىغا قاراپ ۋارقىراپتۇ:

ــ تاغا، ئۆتۈنۈپ قالاي، مېنى تارتىپ چىقىرىپ قويۇڭ.

لېكىن سېھىرگەر:

ــ ئاۋۋال چىراغنى ماڭا بەر، ــ دەپتۇ.

ــ تاغا، ــ دەپتۇ ئالاۋدىن، ــ مەن چىقىۋالغاندىن كېيىن بېرەي.

سېھىرگەر ئالاۋدىننىڭ گەپكە كىرمەيۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قاتتىق غەزەپلىنىپ، ئوتنىڭ ئۈستىگە يەنە كۈجە تاشلاپ، ئېپسۇن ئوقۇپتىكەن، ھېلىقى تاش دەرھال يېپىلىپ قاپتۇ.

مانا شۇ چاغدا ئالاۋدىن ئۇنىڭ تاغىسى ئەمەس، رەھىم-سىز دۈشمەن ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ.

ئالفرىقىدىن كەلگەن بۇ سېھىرگەر سېھىر كىتابلىرىدىن سىرلىق چىراغ توغرىسىدىكى مەخپىيەتلىكنى ئوقۇغان ئىكەن، شۇڭا سىرلىق چىراغنى قولغا كىرگۈزۈپ، دۇنيادا ئۇنىڭ باي ھۆ-كۈمران بولماقچى ئىكەن. ئەمدى مەغلۇپ بولۇپ، ئېپسۇن ئوقۇپ، ئۆڭكۈر ئاغزىنى يېپىۋېتىپ، غىپپىدە كېتىپ قاپتۇ.

2

يېپىلىپ قالغان ئۆڭكۈرده ئالاۋدىن هەرقانچه ۋاقىراپ تاغىسىنى چاقىرغان بولسىمۇ، هېچبىر ساداً ئاڭلانماپتۇ. بېشىغا تاش يېپىلىپ، پەلەمپەي ئاستىدىكى ئىشىكمۇ ئېتىلىپ قاپتۇ، نېمە قىلىشىنى بىلەلمەي يىغلاپتۇ. دەل شۇ چاغدا ئۆزى تۇيماستىن قولى ئۈزۈككە تېگىپ كېتىپتۇ، ئالىدىدا تۇيۇقسىز دەۋە پەيدا بوپتۇ، دەۋە ئالاۋدىنغا:

ــ ساڭا نېمە لازىم، ماڭا ئېيت، مەن مۇشۇ ئۈزۈكنىڭ قۇلى، بۇ ئۈزۈكنى كىم قولىغا سىلىۋالسا، مەن شۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىمەن، ــ دەپتۇ.

ئەگەر ئادەتته شۇنداق قورقۇنچلۇق بىرسى ئالاۋدىنىڭ ئالدىغا كەلگەن بولسا، ئۇ قورقۇپ جېنى چىقىپ كېتەر ئىدى، لېكىن هازىرقى خېيىمخەتەر ئۇنىڭغا جاسارەت بېغىشلاپتۇ، چىشىنى چىشلەپ تۇرۇپ دېۋىگە:

ــ مېنى بۇ يەردىن چىقىرىپ قوي، ــ دەپتۇ.

گەپنىڭ تۈگىشىگە ئالاۋدىن ئۆزىنى ئۆڭكۈرنىڭ سىرتىدا كۆرۈپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇ دەرهال ئۈيگە بېرىپ، بۇ ئاجايىپ كەچۈرمىشلىرىنى ئانىسىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئەتىسى ناشتا قىلىدىغان چاغدا ئۈيىدە يېيدىغان نەرسە قالمىغانىكەن، ئالاۋدىن يېپىنىدىكى چىراغىنى يادىغا ئېلىپ، ئۇنى سۈرتۈپ تازىلاپ بازارغا ئاپىرىپ ساتماقچى بوپتۇ.

چىراغىنى سۈرتۈۋاتقاندا، ئۇلارنىڭ ئالدىدا ناھايىتى قورـ

قۇنچىلۇق سەت بىر دۆە پەيدا بوپتۇ:

ــ ماڭا قىلدۇرىدىغان نېمە ئىشىڭلار بار بولسا، ماڭا تاپ-شۇرۇڭلار، مەن مۇشۇ چىراغنىڭ قۇلى، بۇ چىراغ كىمنىڭ قو-لىدا بولسا، مەن شۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىمەن، ــ دەپتۇ.

ئالاۋىددىننىڭ ئانىسى بۇ قورقۇنچلۇق دۆنى كۆرۈپ قورقۇپ هوشىدىن كېتىپتۇ، لېكىن دۆنى كۆرگەن ئالاۋى-دىن، ناھايىتى باتۇرلۇق بىلەن ئۇنىڭغا:

ــ قورسىقىم ئېچىپ كەتتى، يەيدىغان نەرسە كەلتۇر، ــ دەپتۇ.

دۆە كۆزدىن غايىب بولۇپ، بىردەمدە پەتنۇسقا كۇمۇش قەدەھ، تەخسىلەرنى سېلىپ، مول نازۇ نېمەتلەرنى ئېلىپ يېتىپ كەپتۇ. ئالاۋىددىننىڭ ئانىسى هوشىغا كەلگەندە هېلە-قى دۆە كۆزدىن غايىب بولغانىكەن.

ئالاۋىدىن ئانىسى بىلەن بىللە تاماق يەپ بولۇپ، دۆە-نىڭ پەيدا بولۇش ئەھۋالىنى ئانىسىغا سۆزلەپ بېرىپتۇ. ئانە-سىنىڭ ئەقلى قىسقا بولۇپ، بۇنى خەتەرلىك ۋە ئەخلاقسىز ئىش دەپ بىلىپ، ئۇنىڭدىن چىراغ بىلەن ئۆزۈكنى سېتىۋې-تىشنى تەلەپ قىپتۇ، لېكىن ئالاۋىدىن ئۇنىماپتۇ ۋە ئانىسىغا دۆە بىلەن هېچقانداق مۇئامىلە قىلماسلىققا ۋەدە بېرىپتۇ.

كېيىن نامراتلىق تۆپەيلىدىن ئالاۋىدىن هېلىقى كۇمۇش قاچا ـ قۇچىلارنى مەككار يەهۇدىيغا سېتىپ بېرىپ، نۇرغۇن پۇلغا ئىگە بوپتۇ. ئالاۋىدىن سىرلىق چىراغنى نەچچە قېتىم ئوغرىلىقچە سۈرتۈپ، هەر قېتىمدا بىرنەچچە

كۆمۈش تەخسىگە ئىگە بولۇپ، ئۇلارنى ئاپىرىپ ئۇنچە ـ مەر-ۋايىت سودىگىرىگە سېتىپتۇ. چىراغنى ئېلىپ چىققۇچە ئې-لىۋالغان مېۋىلەرنىڭ ئەينەك شار بولماستىن، بەلكى قىم-مەتلىك ئۇنچە ـ مەرۋايىت ئىكەنلىكىنى ئۇنچە ـ مەرۋايىت سودىگىرىدىن بىلىپتۇ.

3

بىر كۈنى ئالاۋۇددىن بازاردا كېتىۋېتىپ، مەلىكە بەيدۇلۇل بۇدۇلىنىڭ بۇ يەردىن ئۆتىدىغانلىقىنى، كوچىدىكى ئۆيلەرنىڭ ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى تاقىۋېتىش توغرىسىدىكى پەرمانىنى ئاڭلاپ قاپتۇ. ئالاۋۇددىن كۆڭلىدە ئەجەبلىنىپ، بىر يەردە مۆكۈپ تۇرۇپ، مەلىكىنىڭ چىرايىغا ئوغرىلىقچە قاراپتۇ، ئالا-ۋۇددىن مەلىكىنىڭ يۈزىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئاشىقى بىقارار بوپتۇ ۋە ئۆيىگە قايتىپ كېلىپ، غەمكىن بولۇپ قاپتۇ.

ــ ئاغرىپ قالدىڭمۇ، ــ دەپ سوراپتۇ ئانىسى.

ــ ياق، ــ دەپتۇ ئۇ جاۋاب بېرىپ، ــ مەلىكىگە كۆيۈپ قالدىم، پادىشاھتىن مەلىكىنى ياتلىق قىلىپ بېرىشنى تىلەيمەن.

ئانىسى ئۇنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ، ئەقىلىدىن ئازدىمىكىن دەپ قاپتۇ، لېكىن ئالاۋۇددىن سىرلىق چىراغ ۋە ئۈزۈكتىكى دېۋىلەر-نىڭ ئۆزىلا يارىدەم قىلىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭدىن ئالغاچ كەلگەن ئۇنچە ـ مەرۋايىتلارنى سوۋغات قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ئەتىسى ئالاۋۇددىننىڭ ئانىسى داستىخانغا يۆگەلگەن

ئۇنچە ـ مەرۋايىتلارنى ئېلىپ ئوردىغا مېڭىپتۇ.

ئۇ ئالتە قېتىم ېبرىپتۇ. پادىشاھ ئاخىرى ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپتۇ، ئۇ كېلىشتىكى مەقستىنى ئېيتىپتۇ ھەم ئە-كەلگەن ئۇنچە ـ مەرۋايىتلارنى پادىشاھقا ېبرىپتۇ.

يالتىراپ تۇرغان بۇ ئەتىۋارلىق ئۇنچە ـ مەۋايىتلارنى كۆرگەن پادىشاھ ھەيران قېلىپ:

ــ ئەجەب قىممەتلىك، ئەجەب ئېسىلكەن، ــ دەپ كې-تىپتۇ. بۇ نەرسىلەر مەلىكىنىڭ سوۋغىسى بولۇشقا بەكمۇ يا-رايدىكەن، ــ دەپتۇ پادىشاھ.

ــ لېكىن، ــ دەپتۇ پادىشاھنىڭ يېنىدا تۇرغان ۋەزىر، ــ ئۇچ ئاي قاراپ باقايلى، ئۇچ ئايدىن كېيىن مېنىڭ ئوغلۇم-نىڭ تېخىمۇ ئەتىۋارلىق سوۋغىلارنى ئېلىپ كېلەلەيدىغانلە-قىنى ئۇمىد قىلىمەن.

پادىشاھ ۋەزىرنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بوپتۇ، ئالاۋىدىننىڭ ئانىسىغا ئۇچ ئايدىن كېيىن كېلىشىنى ئېيتىپتۇ.

ئالاۋىدىننىڭ ئانىسى ئۆيىگە كېلىپ ئىشىنىڭ جەريانە-نى ئوغلىغا ئەينەن سۆزلەپ ېبرىپتۇ، لېكىن ئاردىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي بىر كۈنى شەھەر ئاھالىسى تۇيۇقسىز تەبرىكلەش زە-ياپىتى ئۆتكۈزۈپ، ۋەزىرنىڭ ئوغلىنىڭ بۇگۈن ئاخشام مەلە-كە بىلەن توي قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ئالاۋىدىن بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ئىنتايىن غەزەپلىنىپتۇ. سىرلىق چىراغنى ئېلىپ سۈرتكەن ئىكەن، ھېلىقى دىۋە ئۇنىڭ ئالدىدا تەييار بوپتۇ.

ــ گېپىمنى ئاڭلا دېۋە، ــ دەپتۇ ئالاۋدىن، ــ بۇگۈن ئاخشام ۋەزىرنىڭ ئوغلى بىلەن مەلىكە توي قىلىدىكەن، ئۇلار تويىنى قىلىپ بولۇشتىن ئىلگىرى، ئۇلارنى بۇ يەرگە كەلتۈر.

ــ خوپ، غوجام، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ دىۋە ھۆرمەت بىلەن.

شۇنىڭ بىلەن ئاخشىمى مەلىكە بىلەن ۋەزىرنىڭ ئوغلى يوقاپ كېتىپتۇ، مەلىكىنىڭ ھاياتىنى كاپالەتلەندۈرۈش ئۈچۈن، پادىشاھ مەلىكە بىلەن ۋەزىرنىڭ ئوغلىنىڭ تويىنىڭ ئەمەلدىن قالدۇرۇلغانلىقىنى جاكارلاپتۇ.

لېكىن پادىشاھ بىلەن ۋەزىر بۇ قېتىمقى ئىشنى ئالاۋىدىنىڭ قىلغانلىقىنى بىلمەپتۇ.

4

ئوچ ئاي مۆھلەت توشقاندا ئالاۋىدىنىڭ ئانىسى پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ، ئۇنىڭدىن ۋەدىسىنى بەجا كەلتۈرۈشنى تەلەپ قىپتۇ.

پادىشاھ بۇ ئايالنىڭ نامرات ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ، مەلىكىنى ئوغلىغا بېرىشنى خالىماپتۇ. شۇڭا نۇرغۇن ئېغىر شەرتلەرنى قويۇپ، مۇنداق دەپتۇ:

ــ راست، ۋەدەمگە ئەمەل قىلىشىم كېرەك. لېكىن بېرىپ ئوغلۇڭغا ئېيىت، قىرىق ئالتۇن پەتنۇسقا گۆھەر سېلىپ، قىرىق زەڭگىگە كۆتۈرگۈزۈپ ماڭا ئەكېلىپ بەرسۇن. ئەگەر ئۇنداق قىلالمىسا، مەلىكىنى ئۇنىڭغا بەرمەيمەن.

ئالاۋىدىنىڭ ئانىسى ئۆيىگە بېرىپ، بۇ گەپلەرنى ئالاۋىدىنىڭ

دىنغا ئېيتىپتۇ.

ئالاۋدىن سىرلىق چىراغنى سۈرتۈپ، ھېلىقى دۇنگە بۇ ئىشلارنى قىسقا ۋاقىت ئىچىدە دەرھال ئورۇنلاشنى تاپشۇرۇپتۇ. ئاخىرى ھەممە سوۋغىلارنى ئېلىپ پادىشاھنىڭ تەلىپى بويىچە، پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپتۇ.

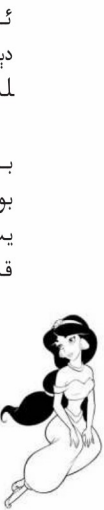
پادىشاھ بۇنچە كۆپ ئەتىۋارلىق گۆھەرلەرنى كۆرۈپ ھەم ھەيران قاپتۇ، ھەم خۇشال بوپتۇ. مەلىكىنىڭ تويى ئىشىنى دەرھال بېكىتىپتۇ.

پادىشاھنىڭ مەلىكىنى ئۆزىگە ياتلىق قىلىشقا رازى بولغانلىقىنى بىلگەن ئالاۋدىن خۇشاللىقىدىن خۇدىنى يوقىتىشقا ئاز قاپتۇ. سىرلىق چىراغنى سۈرتۈپ، ھېلىقى دۇنگە ئەڭ چىرايلىق كىيىم ـ كېچەك، دۇنيادىكى ئەڭ ئېسىل بىر ئات، چىرايلىق كىيىندۈرۈلگەن يىگىرمە مالاي ۋە ئالتە دېدەك، ئون خالتىغا قاچىلانغان ئون مىڭ تىللا تەييار قىلىشنى بۇيرۇپتۇ.

ئالاۋدىن ئوردىغا بېرىپتۇ. بايلىقى ۋە قائىدە ـ يوسۇن بىلىش بىلەن پادىشاھ ۋە ۋەزىرلەرنىڭ ھۆرمىتىگە ئىگە بوپتۇ. ئەتىسى ئالاۋدىن ئوردا يېنىدىكى بوش يەرگە ئىنتايىن چوڭ قەسىر سالدۇرۇپتۇ. ئالاۋدىن بىلەن مەلىكە تويى قىلىپ، مۇشۇ كاتتا قەسىرده بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

5

ئافرىقىلىق ھېلىقى سېھىرگەر ئالاۋدىننى ئۆڭكۈرگە قاماپ

قويغاندىن كېيىن، ئۇنى «ئۆلدى» دەپ ئويلىغانىكەن. لېكىن شۇ چاغدا ئۇ پال ئېچىپ ئالاۋىدىننىڭ ئۆلمىگەنلىكىنى، شۇ كۈنى ئۆڭكۈردىن قۇتۇلۇپ چىقىپ، سىرلىق چىراغ دۇسىنىڭ يارد-ەمىدە بايقاتقانلىقىنى بىلىپتۇ.

شۇڭا بۇ سېھىرگەر پاراخوتقا چۈشۈپ ئافرىقىدىن بۇ شەھەرگە كېلىپ، بىر سارايغا چۈشۈپتۇ. ئۇ يەردە ئالاۋىدىننىڭ بايلىقى، ئابرۇيى ۋە تۇرمۇشىغا دائىر ئىشلاردىن خەۋەر تېپىپ، ئىنتايىن غەزەپلىنىپتۇ ۋە ھەسەت قىپتۇ. ئىلاجى قىلىپ، سىرلىق چىراغنى قولغا چۈشۈرۈشنىڭ كويىدا بوپتۇ.

ئۇ پال ئېچىپ، سىرلىق چىراغنىڭ ئالاۋىدىننىڭ يېنىدا بولماستىن، قەسىردە ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. بىر كۈنى ئۇ ئالاۋ-ىدىننىڭ قول ئاستىدىكىلەر بىلەن ئوۋغا چىقىپ كەتكەنلىكە-نى، يەتتە ـ سەككىز كۈندىن كېيىن كېلىدىغانلىقىنى بىلىپ، سۈيىقەستنى دەرھال ئەمەلگە ئاشۇرۇشقا تەييارلىنىپتۇ.

ئۇ چىراغ دۇكىنىغا بېرىپ بىرنەچچە مىس چىراغ سې-تىۋېلىپ، خۇرجۇنغا سېلىپ، ئالاۋىدىننىڭ قەسىرى تەرەپكە مېڭىپتۇ. قەسىرگە يېقىن بارغاندا:

ــ كونا چىراغنى يېڭى چىراغقا تېگىشمەن، كىم كونا چىراغقا يېڭى چىراغ تېگىشىدۇ، ــ دەپ ئاۋازىنىڭ بارىچە ۋارقىراپتۇ.

ئەجەللىنگەن كىشىلەر ئۇنى ئورۇۋېلىپ «ئىلىشىپ قاپتۇ» دەپ مەسخىرە قىپتۇ، لېكىن سېھىرگەر يەنە تىنماي ۋارقىراپتۇ.

مەلىكە قەسرىنىڭ دېرىزىسىدە تۇرۇپ، بىر توپ كىشىنىڭ بىرەيلەننى ئوتتۇرىغا ئېلىۋېلىپ بىر نېمىلەرنى دېيىشىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قېلىپ، ھەيران بولغان ھالدا كېنىزەكنى زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى كۆرۈپ كېلىشكە ئەۋەتىپتۇ. بىرەدەمدىن كېيىن كېنىزەك كۈلۈپ يېنىپ كىرىپ، بىر دۆتىنىڭ يېڭى چىراغقا كونا چىراغ تېگىشىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. ئۇ گەپ قىلىۋاتقاندا يەنە بىر كېنىزەك گەپ قىستۇرۇپتۇ:

ــ كىيىم يەڭگۈشلەيدىغان ئۆيدىكى ئويۇقتا بىر كونا چىراغ بار ئەمەسمىدى؟ مەلىكەم ماقۇل دېسە بۇ دۆت بىلەن سودا قىلىپ باقسا بوپتىكەن.

مەلىكە ئۇ كونا چىراغنىڭ قىممىتىنى بىلمەي، كېنىزىكىنى قىزىقارلىق سودا قىلىشقا چىقىرىپتۇ. كېنىزەك كونا چىراغنى ئېلىپ چىقىپ، يېڭى چىراغقا تېگىشىپ كىرىپتۇ. سېھىرگەر سىرلىق چىراغنى قولىغا چۈشۈرۈپ، دەرھال قەسىردىن يىراقلاپ، جىمجىت يەرگە بېرىپ، چىراغىنى سۈرتكەنىكەن، سىرلىق چىراغدىكى دېۋە پەيدا بوپتۇ.

دېۋە ئۇنىڭغا تەزىم قىلىپ:

ــ ماڭا قىلدۇرىدىغان نېمە ئىشىڭىز بار؟ مەن بۇ چىراغنىڭ قۇلى، كىم چىراغنىڭ ئىگىسى بولسا، مەن شۇنىڭ خىزمىتىنى قىلىمەن، ــ دەپتۇ.

ــ ساڭا شۇنى بۈيرۈيمەنكى، ــ دەپتۇ سېھىرگەر، ــ مېنى، سەن ياسىغان قەسىرنى ۋە قەسىردىكى ئادەملەر بىلەن ھەممە نەرسىنى ئافرىقىغا ئېلىپ بار.

مىڭ بىر كېچە

دۇنيا جاۋاب بەرمەپتۇ، لېكىن ھەش ـ پەش دېگۈچە، سېھرگەر، قەسىر ۋە قەسىر ئىچىدىكى ئادەملەر بىلەن ھەممە نەرسىلەر سېھرگەر كۆرسەتمە بەرگەن ئافرىقىدىكى يەرگە يۆتكەپ بېرىپتۇ.

6

ئەتىسى ئەتىگەندە پادىشاھ ئالاۋدىننىڭ قەسىرىگە بارسا، نەچچە يىلدىن بۇيان ئۇ يەردە تۇرغان قەسىر پۈتۈنلەي يوقاپ كېتىپتۇ. ئۇ ۋەزىرنى چاقىرتىپ كېلىپ، زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى سوراپتۇ. ۋەزىر ئوغلىنىڭ توي ئىشى تۈپەيلىدىن ئالاۋدىنغا نارازى بولۇپ يۈرگەنىكەن. شۇڭا بىر ئەپسۇن بىلەن سېلىنغان بىنا، ئالاۋدىن قەسىرىنىڭ يۆتكىلىپ كېتىشىنى ئۇۋۇغا چىقىش باھانىسى بىلەن يوشۇرماقچى بولغان دەپتۇ. پادىشاھ ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، ئىنتايىن غەزەپلىنىپ، قول ئاستىدىكى نۆكەرلەرگە ئالاۋدىننى تۇرۇپ كېلىشنى بۇيرۇپتۇ.

ــ شاھ ئاتا، ــ دەپتۇ ئالاۋدىن، ــ گۇناھىم نېمىكىن؟

ــ گۇناھىڭ، ــ دەپتۇ پادىشاھ ھۆركىرەپ، ــ ھەي مۇتەھەم! بىلەمسىنا؟ قەسىرىڭ نەگە كەتتى؟

ئالاۋدىن دېرىزىدىن قاراپتۇ. قەسىرنىڭ يوقلۇقىدىن ھەيران قاپتۇ، لېكىن سەل تۇرۇۋېلىپ، پادىشاھقا:

ــ ماڭا قىرىق كۈنلۈك مۆھلەت بەرسىلە، قىرىق كۈندە قەسىرنى ئەسلىگە كەلتۈرەلمىسەم، ئۆلتۈرۈۋەتسىلىمۇ رازىمەن، ــ دەپتۇ.

پادىشاھ ئويلاپ كۆرۈپ، ئۇنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بوپتۇ. لېكىن پادىشاھ ئاخىرىدا ئۇنىڭغا:

ــ قىرىقىنچى كۈنى كەچتە ئۆزۈڭ ئالدىمغا كېلىشىڭ

شەرت، ــ دەپتۇ.

ئالاۋدىن كېلىشكىنى بويىچە ئوردىدىن چىقىپ كېتىپ-تۇ. شەھەردە ئۇچ كۈن چۆرگىلەپ يۈرۈپ، قەسىرى توغرىسى-دا ھېچقانداق خەۋەر ئالالماپتۇ. تۆتىنچى كۈنى يېزىدىكى ئۆستەڭ بويىغا بېرىپ، پۇتلىشىپ ئۆستەڭگە يىقىلىپ چۈشۈپ، بىر تاشنى تۆتۈۋاپتۇ، ئۆزىمۇ تۆيماي قولىدىكى ئۈزۈكنى سۈركەۋېتىپتۇ، بۇ چاغدا ئۇزۇكتىكى دېۋە ئۇنىڭ ئالا-ددا پەيدا بولۇپ:

ــ ماڭا نېمە ئىش قىلدۇرىسىز؟ مەن مۇشۇ ئۈزۈكنىڭ قۇلى، بۇ ئۈزۈكنى كىم قولىغا ئالسا، مەن شۇنىڭ خىزمىتى-نى قىلىمەن، ــ دەپتۇ.

ئالاۋدىن ئۇزۇك دېۋىسىنىڭ ئۆزىگە ياردەم بېرىدىغانلى-قىنى ئويلىمىغانىكەن، شۇڭا ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن:

ــ قەسىرىمنى ئەسلىي ئورنىغا كەلتۈرۈپ بەر، ــ دەپتۇ.

ــ بۇيرۇغىنىڭىز، ــ دەپتۇ دېۋە، ــ مېنىڭ ھوقۇق دا-ئىرەمدىكى ئىش ئەمەس، مەن ئۈزۈكنىڭ قۇلى، چىراغنىڭ قۇلى ئەمەس.

ــ ئەمىسە، ــ دەپتۇ ئالاۋدىن گېپىنى ئۆزگەرتىپ، ــ بۇيرۇقۇم شۇكى، ھوقۇقىڭنى ئىشلىتىپ، مېنى قەسىرىم بار يەرگە ئېلىپ بارغىن.

شۇنىڭ بىلەن ئالاۋدىن ھەش ـ پەش دېگۈچە قەسىرنىڭ يېنىغا بېرىپ قاپتۇ، ئۆزى تۇرغان جاي دەل خوتۇنىنىڭ ئۆ-

يىنىڭ دېرىزىسى ئىكەن، خوتۇنى دېرىزىدىن ئۇنى كۆرۈپ، ئىلاجى قىلىپ ئۇنى يوشۇرۇن ئىشكىتىن كىرگۈزۈپتۇ، كۆپ ئۆتمەي خوتۇننىڭ قۇچىقىغا يىقىلىپتۇ.

ئۇلار شادلىق ياشلىرىنى تۆكۈپ، ئاندىن تىنچىپ ئولتۇرۇشۇپتۇ. ئالاۋۇددىن كىيىم يەڭگۈشلەيدىغان ئۆيدىكى كونا چىراغنى سوراپتۇ. مەلىكە كونا چىراغنى تېگىشۈەتكەن ھېكايىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ ھەم ئۇنى سېھىرگەرنىڭ ئافرىقىغا ئېلىپ كەلگەنلىكىنى، بىر كۈنى سېھىرگەرنىڭ قوينىغا سېلىۋالغان كونا چىراغنى ئۆزىگە كۆرسەتكەنلىكىنى ئېيتىپتۇ.

ئالاۋۇددىن دەرھال تەدبىر ئويلاپ، ھېلىقى كونا چىراغنى قولىغا چۈشۈرۈشنىڭ ئىلاجىنى قىپتۇ. نۇرغۇن ئۇيقۇ دورىسى ئەكېلىپ، مەلىكىگە بىر دورىلارنى ھاراق رومكىسىغا سېلىپ، ئافرىقىلىق سېھىرگەرگە ھاراق ئىچكۈزۈشنى تاپشۇرۇپتۇ، سېھىرگەر ھاراقنى ئىچىپ قاتتىق ئۇخلاپ كېتىپتۇ ۋە ئاستا ـ ئاستا جان ئۈزۈپتۇ، شۇنىڭ بىلەن سىرلىق چىراغ يەنە ئالاۋۇددىنىڭ قولىغا ئۆتۈپتۇ.

شۇ كۈنى كەچتە چىراغ دۈسى ئالاۋۇددىنىڭ بۇيرۇقىغا بىنائەن، قەسىرنى بۇرۇنقى جايىغا ئەكېلىپ قويۇپتۇ.

ئەتىسى پادىشاھ مەلىكىنىڭ يوقاپ كەتكەنلىكىگە ئازابلىنىپ، بېشىنى كۆتۈرۈپ دېرىزىگە قاراپ، ئالاۋۇددىن قەسىرىنىڭ يۆتكەپ كېلىنىپ، ئەسلىي ئورنىدا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئۇ ھەيران قالغان، ھەم خۇشال بولغان ھالدا يۈگۈرۈپ كىرىپ، قىزى بىلەن كۈيئوغلىنى كۆرۈپتۇ، بۇ ئاجايىپ

سەرگۈزەشتىنى ئاڭلاپ، ھەممەيلەن ياش تۆكۈپتۇ.

بۇ چاغدا پادىشاھ ئالاۋىددىنغا:

ــ ئوغلۇم! ماڭا ياخشى مۇئامىلە قىلمىدى، دەپ مەندىن رەنجىمە، بۇ پەقەت داداڭنىڭ ساڭا ئامراق ئىكەنلىكىدىن شۇنداق بولغان، مېنى ئەپۇ قىلىشىڭنى سورايمەن، ــ دەپتۇ.

ــ شاھ ئاتا، ــ دەپتۇ ئالاۋىددىن ھۆرمەت بىلەن، ــ سىزدىن رەنجىمەيمەن، بۇ قېتىمقى بەختسىزلىكنى ئاشۇ بەدبەخت سېھرىگەر پەيدا قىلدى.

ئالاۋىددىن ۋە ئۇنىڭ قەسىرى كېيىن يەنە بىر قېتىم سېھرىنىڭ زىيىنىغا ئۇچراپتۇ. ھېلىقى ئافرىقىلىق ئۆلۈگەن سېھرىگەرنىڭ ئىنىسى بۇ ئىشلارنىڭ جەريانىنى بىلگەندىن كېيىن راھىبەچە ياسىنىپ، شەرققە كېلىپ، مەلىكىنىڭ قەسىرىگە چۈشۈپتۇ.

بىر قېتىم بۇ ساختا راھىبە مەلىكىگە قەسىردىكى ھەممە نەرسە بەك چىرايلىق ئىكەن، ئەگەر كافكاز تاغلىرىدىكى سۈمۈرغىنىڭ تۇخۇمىنى مۇشۇ قەسىرنى سالغان ئۇستىكار-لارغا ئالدۇرۇپ كېلىپ، يىپقا چىگىپ تورۇسقا ئېسىپ قويسا، تېخىمۇ چىرايلىق بولۇپ كېتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

مەلىكە بۇ گەپلەرنى ئالاۋىددىنغا ئېيتىپتۇ. ئالاۋىددىن سىرلىق چىراغ دۇئاسىنى سۈمۈرغ تۇخۇمىنى ئېلىپ كې-لىشكە بۇيرۇپتۇ. بۇيرۇق بېرىلىپ ئۇزۇن ئۆتمەي، قەسىر ئۆ-رۈلۈپ كېتىدىغاندەك تەۋرەپ كېتىپتۇ. سىرلىق چىراغ دۇئا-سى ئالاۋىددىنغا سۈمۈرغ تۇخۇمى ئۇزىنىڭ ھەقىقىي خوجايى-

نى ئىكەنلىكىنى، ئەگەر ئۇنى ئېلىپ كېلىپ يىپقا ئېسىپ قويغاندا، ئالاۋدىن، مەلىكە ۋە پۇتكۇل قەسىرنىڭ كۈلگە ئايلىنىپ كېتىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

كېيىن ئالاۋدىن دۇڭە بىلەن يەنە بىر قېتىم پاراڭلىشىپ، ھېلىقى راھىبەنىڭ ئافرىقىلىق سېھىرگەرنىڭ ئىنىسى ئىكەنلىكىنى بىلىپتۇ. ئالاۋدىن ئۇزىنى قوغداش ئۈچۈن بۇ ۋەھشىي دۇشمەننى ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ.

شۇنىڭدىن باشلاپ ئالاۋدىن بىلەن مەلىكە خاتىرجەم ياشاپتۇ، كېيىن پادىشاھ قېرىپ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ، ئۇنىڭ ئوغلى بولمىغاچقا، مەلىكە پادىشاھ بولۇپ، ئالاۋدىن بىلەن ئىككىسى دۆلەتنى ناھايىتى ئىناق باشقۇرۇپ، پۇقرالارنىڭ ھىمايىسىگە ئىگە بوپتۇ.

ئەلى بابا ۋە قىرىق قاراقچى

1

بۇرۇنىنىڭ بۇرۇنىسىدا ئەجەم مەملىكىتىنىڭ مەلۇم بىر شەھىرىدە ئاكا ـ ئۇكا قېرىنداشلار ياشايدىكەن، ئاكىسىنىڭ ئىسمى ھاشىم، ئۇكىسىنىڭ ئىسمى ئەلى بابا ئىكەن. ھاشىم بىر بايى ئائىلىنىڭ قىزىغا ئۆيلىنىپ، بايى سودىگەر بوپتۇ. ئەلى بابا ئۆزىگە ئوخشاش نامرات ئائىلىنىڭ قىزىغا ئۆيلەنىپ، ئوتۇن سېتىپ جان باقىدىكەن. ھەر كۈنى ئۇچ ئېشەكى بىلەن شەھەرگە ئوتۇن ئەكىلىپ ساتىدىكەن، تۇرمۇشى غورىگىل ئىكەن.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئەلى بابا ئورمانلىقتا ئورۇن كېسۈۋېتىپ، بىر توپ ئاتلىق كىشىلەرنىڭ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، قاراقچىلارمىكىن دەپ گۈمانلىنىپ، بىر تۈپ دەرەخنىڭ ئۈستىگە چىقىپ مۆكۈۋاپتۇ.

بۇ ئاتلىقلار قىرىق ئادەم بولۇپ، ھەممىسىنىڭ قولىدا قورال بار ئىكەن، ئۇلار چوڭ دەرەخنىڭ يېنىدىكى قورام تاشنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ئاتلىرىدىن چۈشۈپتۇ، ئاتلارنى پاكار دەرەخلەرگە باغلاپ، ئاتلارنىڭ ئۈستىدىكى خۇرجۇنلارنى چۈ-

شۇرۇپتۇ، خۇرجۇنلارغا لىق تەرسە قاچىلانغانىكەن.

بۇ چاغدا بۇ قىرىق ئادەمنىڭ ئىچىدىكى ئۇلارنىڭ باشلىقىغا ئوخشايدىغان بىرسى ئەلى بابا مۆكۈۋالغان دەرەخنىڭ تۈۋىگە كېلىپ، پاكار دەرەخلەرنىڭ ئارىسىدىن ئۆتۈپ: «كۇنجۇت، ئىشكىنى ئاچ!» دەپ ۋارقىراپتۇ، شۇنىڭ بىلەن تاش ئىشىك تۈيۈقسىز ئېچىلىپتۇ، ئۇ خۇرجۇنلارنى ئېلىپ كىرىشكە بۇيرۇپتۇ، ئاندىن كېيىن ئۆزى كىرىپتۇ، تاش ئىشىك يېپىلىپتۇ.

ئۇزۇن ئۆتمەي تاش ئىشىك يەنە ئېچىلىپتۇ، ھېلىقى ئاقساقال باشتا چىقىپتۇ، ھەممەيلەننىڭ چىقىپ بولغانلىقىنى كۆرۈپ: «كۇنجۇت، ئىشكىنى ياپ!» دەپتۇ. ئىشىك يېپىلىپتۇ، ئۇلار قۇرۇق خۇرجۇنلىرىنى ئېلىپ، ئاتلىرىغا مىنىپ، كەلگەن يولى بىلەن كېتىپتۇ.

ئۇلار كېتىپ قارىسى يوقالغاندىن كېيىن، ئەلى بابا دەرەخ تىن چۈشۈپ، تاشنىڭ ئالدىغا كېلىپ، ھېلىقى ئاقساقالدەك: «كۇنجۇت، ئىشكىنى ئاچ!» دەپتىكەن، تاش ئىشىك ئېچىلىپتۇ.

ئەلى بابا ئىنتايىن ھەيران قاپتۇ. ئۇنىڭ ئىچى ناھايىتى چوڭ غار بولۇپ، بۇ يەردە ھەر خىل ئاشلىق، ئالتۇن ـ كۈمۈش، توپ ـ توپ يىپەك ۋە تاغارلاردا نۇرغۇن كېپەك ئالمۇنلار بار ئىكەن.

ئەلى بابا ئۇچ ئېشىكىنى يېتىلەپ كېلىپ، بىرنەچچە خالتا ئالتۇن ـ كۈمۈشنى ئارتىپ، تاش ئىشىكتىن چىقىپ، ھېلىقى ئاقساقالدەك: «كۇنجۇت، ئىشكىنى ياپ!» دېگەنىكەن،

ئىشىك يېپىلىپ قاپتۇ.

ئەلى بابا قايتىپ كېلىپ ئالتۇنلارنى ئۆيىگە ئېلىپ كەتىپتۇ، ئۇلارنى ساناپ تۆگەتكىلى بولمايدىكەن، ئۇنىڭ ئايالى ھاشىمنىڭ ئايالىدىن تارازا ئارىيەت ئېلىپ كەپتۇ. ھاشىمنىڭ ئايالى ئەلى بابا ناھايىتى كەمبەغەل تۇرسا، تارازا بىلەن نېمە تارتىدىغاندۇ دەپ ئويلاپ، تارازىنىڭ تەكتىگە مايى سۈركەپ قويۇپتۇ. ئەلى بابانىڭ خوتۇنى بۇنىڭغا دەققەت قىلماپتۇ، تارازىنى قايتۇرۇپ بەرگەندە تارازىنىڭ تەكتىگە چاپلىشىپ قالغان ئالتۇنغا دەققەت قىلماپتۇ.

ھاشىمنىڭ ئايالى ئەلى بابالارنىڭ تارازىدا ئالتۇن تارتقانلىقىنى بىلىپ، ئىنتايىن ھەسەت قىپتۇ: ئەلى بابا قانداق قىلىپ شۇنچە تېز بېيىپ كەتتىكىن دەپ ئويلاپتۇ، بىلگەنلىرىنى ھاشىمغا ئېيتىپ بېرىپتۇ، ھاشىم ئۇكىسىنى كۆزگە ئىلماي يۇرۇيدىكەن، ئەتىسى ئەتىگەندە ھاشىم ئۇكىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ، تەكەببۇرلۇق بىلەن ئۇكىسىدىن مەخپىيەتلىكىنى سۈرۈشتۇرۇپتۇ.

ئەلى بابا بۇ ئىشنىڭ سىرىنى ئاكىسىنىڭ بىلىپ قالغانلىقىنى تۇيۇپ، ئۆتكەن ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىپتۇ ھەم ئاكىسىغا نۇرغۇن ئالتۇن بېرىپتۇ.

لېكىن ئاكىسى بايلىققا تويمايدىغان ئادەم ئىكەن، ئەتىسى كۈن چىقماستا ھاشىم ئون قېچىرنى ئېلىپ، ھېلىقى غارنىڭ ئاغزىغا كېلىپ، ئۇكىسى ئېيتىپ بەرگەندەك: «كۈنجۈت، ئىشكىنى ئاچ!» دەپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئىشىك ئې-

چىلىپتۇ، ئۇ كىرگەندىن كېيىن ئىشىك يېپىلىپ قاپتۇ.

ئۇ غاردا بىرنەچچە خالتىغا ئالتۇن ـ كۈمۈش قاچىلاپتۇ، بەك خۇش بولۇپ كەتكەنلىكتىن ئىشىكنى ئاچىدىغان سۆزنى ئۇنتۇپ قاپتۇ. «ئارچا، ئىشكىنى ئاچ» دەپ بېقىپتۇ، ئىشىك ئېچىلماپتۇ، شۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان نۇرغۇن ئىسىملار-نى دەپ بېقىپتۇ، ئىشىك يەنىلا مىدىرلىماپتۇ.

چۈشتە قىرىق قاراقچى يېتىپ كېلىپ، غارنىڭ ئالدىدا بىرمۇنچە قېچىر تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ، غارغا ئوغرى كىر-گەنلىكىنى بىلىپتۇ. ھەممەيلەن قىلىچلىرىنى قولىغا ئېلىپ ۋارقىراپ ئىشكىنى ئېچىپ ھاشمىنى ئۆلتۈرۈۋېتىپ-تۇ. كىشىلەرگە ئىبرەت بولسۇن ئۈچۈن، قاراقچىلار ھاشىم-نىڭ جەسىتىنى تۆت پارچە قىلىپ، غارنىڭ ئىككى تەرىپىگە ئېسىپ قويۇپتۇ.

2

كەچقۇرۇن ھاشمنىڭ خوتۇنى ئېرىنىڭ كەلمەيۋاتقانلىقىدىن ئىچى تىت ـ تىت بوپتۇ. ھاشىم يېرىم كېچىگىچمۇ كەلمىگەچكە، ھاشمنىڭ خوتۇنى ئەتىسى تاڭ ئاتقۇچە يىغلاپ تۇ. ئەلى بابانىڭ ئۆيىگە يىغلاپ بېرىپتۇ، ئەلى بابا ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلاپ، ئۇچ ئېشەكنى ئېلىپ، ئورمانلىققا مېڭىپتۇ.

ئەلى بابا ئېشەكنى ئېچىپ، غارغا كىرىپ، ئاكسىنىڭ قان تېمىپ تۇرغان جەستىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كېتىپتۇ. ئاكسىنىڭ جەستىنى باشقىلارنىڭ خارلىشىنى خالىماي، جەسەتنى غاردىكى رەختلەرگە يۆگەپ ئېشەككە ئارتىپ ئۆيىگە يانداۋرۇپ كەپتۇ.

ئەلى بابا ئاكسىنىڭ جەستىنى يەڭگىسىنىڭ ئۆيىگە ئاپىرىپتۇ. يەڭگىسىنىڭ ئۆيىدە مەرزىيە ئىسىملىك بىر دېدەك بار بولۇپ، ناھايىتى ئەقىللىق، ئەستايىدىل ئىش قىلىدىغان قىز ئىكەن. ئەلى بابا ئۇنىڭغا:

ــ مەخپىيەتلىكنى چوقۇم ساقلىشىڭ كېرەك. خوجايىنىڭ جەستى ئاۋۇ ئىككى سېۋەتتە، جەسەتنى كۆمىدىغان چاغدا تەبئىي ئۆلگەندەك قىلىشىمىز لازىم. بۇ ئىشنى ساڭا تاپشۇرىمەن. ئەقلىڭ بىلەن بىر تەرەپ قىلارسەن، ــ دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن ئەتىسى ئەتىگەندە مەرزىيە دورا دۇكىنىغا دورا ئالغىلى بېرىپ، خوجايىنىم ئاغرىپ خېتەرلىك ھالغا

چۈشۈپ قالدى، دەپتۇ. كەچقۇرۇن يەنە دورا دۇكىنىغا دورا ئالغىلى بېرىپ، خوجايىنىمىڭ ساقىيىپ قېلىشىدىن ئۈمىد يوقتەك قىلىدۇ، دەپتۇ. يېرىم كېچىدە مەرزىيە بىلەن ھاشىم-نىڭ ئايالى تۇيۇقسىز ھۆكۈرۈپ يىغلاشقا باشلاپتۇ. مەرزىيە كىشىلەرگە خوجايىننىڭ جىددىي كېسەل بىلەن ئۆلۈپ كەت-كەنلىكىنى ئېيتىپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ھاشىمنىڭ قانداق ئۆلۈ-گەنلىكىدىن ھېچكىم گۇمان قىلماپتۇ.

ئەتىسى مەرزىيە بازاردىكى قېرى موزدۇزنىڭكىگە كەپتۇ. موزدۇزنى ئۇ تونۇسىمۇ، موزدۇز ئۇنى تونۇمايدىكەن، ئۇ موزدۇزغا بىر تىللا بېرىپ:

ــ مۇستاپا، تىكمىچىلىك سايمانلىرىڭنى ئېلىپ مەن بىلەن ماڭ، لېكىن يولدا كۆزۈڭنى ئېتىپ قويمەن، ــ دەپتۇ.

ــ ھە! ــ دەپتۇ موزدۇز، ــ مېنى ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ئىش قىلىپ قويىدۇ، دەپ قورقامسەن؟

ــ ياق، ئۇنداق ئەمەس، ــ دەپتۇ مەرزىيە ئۇنىڭغا يەنە بىر تىللا بېرىپ، ــ مەن بىلەن ماڭساڭلا بولدى، قورقما.

موزدۇز مەرزىيەنىڭ كەينىدىن مېڭىپتۇ، يېرىم يولغا كەلگەندە، مەرزىيە مۇستاپانىڭ كۆزىنى ياغلىق بىلەن چىڭ چىگىپ، ئۆيگە كەلگەندە ياغلىقنى يېشىپ، خوجايىننىڭ جەسىتىنى تىكتۇرۇپتۇ.

جەسەتنى تىكىپ بولغاندىن كېيىن، ئۇنىڭغا يەنە بىر تىللا بېرىپ، كۆزىنى ئېتىپ يېرىم يولغىچە ئاپىرىپ، ياغ-لىقنى يېشىۋېتىپتۇ، ئۇنىڭغا بۇ قېتىمقى مەخپىيەتلىكنى

ساقلاشنى جېكىلەپتۇ، موزدۇز كۆزدىن يىتكەندە ئاندىن كېيىنگە يېنىپ ئۆيگە كەپتۇ.

شۇنداق قىلىپ ھاشىمنىڭ خوتۇنى، ئىنىسى ۋە ئۆيىدىكى دېدەك مەرزىيەدىن باشقا ھېچكىم ھاشىمنى باشقا سەۋەبتىن ئۆلدى دەپ ئويلىماپتۇ.

مېيىتنى ئۆزىتىپ ئۇچىنچى كۈنى ئەلى بابا بىر قىسىم نەرسىلەرنى يەڭگىسىنىڭكىگە يۆتكەپتۇ ھەم يەڭگىسىنىڭ ئازابىنى يېنىكلىتىش ئۈچۈن، ئەر ـ خوتۇن ئىككىسى ئۇ يەرگە كۆچۈپ بېرىپتۇ. ھاشىمنىڭ دۇكىنىنى ئېچىپ تۇرۇشقا ئەلى بابا چوڭ ئوغلىنى ئەۋەتىپتۇ.

3

قىرىق قاراقچى غارغا كىرىپ، ھاشىمنىڭ جەسىتىنىڭ ئوغرىلاپ كېتىلگەنلىكىنى كۆرۈپ قاتتىق چۆچۈپتۇ. ئوغرىلارنىڭ ئاقساقلى:

ــ سىرىمىزنى بىلىدىغان يەنە بىر ئادەم بار ئىكەن، ھايات‌مىزنى كاپالەتلەندۈرۈش ئۈچۈن، ئىلاجى قىلىپ ئۇ ئادەمنى تۇتۇشىمىز لازىم، ــ دەپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن قىرىق ئوغرىدىن بىرسى سودىگەر قىياپىتىدە ياسىنىپ شەھەرگە بېرىپ، يېقىندا مېيىت ئۇزاتقان ئۆيلەرنى سۈرۈشتۈرىدىغان بوپتۇ. بۇ ئىش ئىنتايىن مۇھىم بولغاچقا، ئىشنى كىم بۇزۇپ قويسا، شۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى بېرىشكە كېلىشىپتۇ.

ئۇ شەھەرگە كەلگەندە بىرىنچى بولغاچقا، دۇكانلار ئېچىلماپتۇ. پەقەت مۇستاپالا دۇكىنىنى ئېچىپتىكەن، ئۇ مۇستاپانىڭ يېنىغا كېلىپ، پاراڭلىشىشقا باشلاپتۇ.

ــ بوۋاي، يېشىڭىز شۇنچە چوڭ تۇرۇپ، كۆزىڭىز ئەجەب ياخشى ئىكەن ـ ھە؟ يورۇق جايدىمۇ ئىنىق كۆرەلەيدىغانلىقىڭىزغا، جايىدا تىكەلەيدىغانلىقىڭىزغا ئىشەنمەيمەن.

ــ سەن نېمىنى بىلەتتىڭ، ــ دەپتۇ موزدۇز، ــ قېرىپ كەتكەن بولساممۇ، كۆزۈم ياخشى كۆرىدۇ، بۇنىڭدىنمۇ قاراڭغۇ جايدا بىر جەسەتنى تىككەنمەن.

ــ بىر جەسەت؟ ــ چۆچۈپ كېتىپتۇ سودىگەر سىياقى-

دىكى ھېلىقى قاراقچى.

ــ شۇنداق، شۇنداق، ــ دەپتۇ مۇستاپا جاۋاب بېرىپ، ــ قارىسام كۆپرەك ئىشلارنى بىلگۈڭ بارەڭ قىلىدۇ، لېكىن ساڭا شۇنچىلىكلا دەپ بېرەلەيمەن.

ــ بوۋاي، ــ دەپتۇ قاراقچى، ــ مەخپىيەتلىكىڭنى ئاشكارىلاپ قويمايمەن، سەن جەسەت تىككەن ئۆينى كۆرسىتىپ قويساڭ بوپتىكەن، ــ دەپ سۆزىنى تۈگىتىپ موزدۇزغا بىر تىللا بېرىپتۇ.

موزدۇز تىللانى ئېلىپ، كۆزىنى ئېتىپ جەسەت تىكىشكە بارغان جەريانىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ.

ــ ئوبدان گەپ، ــ دەپتۇ قاراقچى، ــ كۆزۈڭ ئېتىكلىك پېتى ھېلىقى ئۆيگە بارالايدىغانسەن، بىللە بارايلى، خاتىرىڭگە تايىنىپ، مېنى شۇ يەرگە باشلاپ بارغىن، بۇ يەردە ساڭا يەنە بىر تىللا بېرەي.

مۇستاپا تىللانى ئېلىپ، قاراقچىغا كۆزىنى تاڭدۇرۇپ ئۇنىڭ بىلەن بىللە مېڭىپتۇ، مۇستاپا قاراقچىنى ھاشىمنىڭ ئۆيىگە باشلاپ كەپتۇ.

قاراقچى ھاشىمنىڭ ئىشىكىگە قىزىل بور بىلەن بەلگە قىلىپ قويۇپ، ئورمانغا كىرىپ كېتىپتۇ.

شۇ چاغدا دېدەك قىز مەرزىيە بازاردىن كېلىپ، ئىشىكىگە بوردا سىزىلغان بەلگىنى كۆرۈپ، بۇ بىرەر ئەسكى ئادەمنىڭ خوجايىنىغا زىيانكەشلىك قىلىشنىڭ بەلگىسى دەپ پەرەز قىلىپ، ئەتراپتىكى ئۆيلەرنىڭ ئىشىكىگە قىزىل بور

بىلەن ئوخشاش بەلگە سىزىپ قويۇپتۇ.

رازۇبدكا قىلىشقا كەلگەن قاراقچى ئورمانلىققا قايتىپ بېرىپ، ئىشىنىڭ جەريانىنى ئاقساقالغا تەپسىلىي مەلۇم قىپتۇ. ئاقساقال ھەممە ئادەملىرىنى ئېلىپ، قاراقچى بەلگە سىزىپ قويغان يەرگە كەپتۇ. قاراقچىلارنىڭ ئاقساقىلى قارىساا، بىرنەچچە ئۆينىڭ ئىشىكىگە ئوخشاش بەلگە سىزىپ قويۇلغان، ھېلىقى موزدۇز جەسەت تىككەن ئۆي قايسى بولغاي؟ رازۇبدكا قىلغان قاراقچى ئېنىق كۆرسىتىپ بېرەلمەپتۇ. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار قايتىپ كېتىپ، ئۇ قاراقچىنى ئۆلتۈرۈۋېتىپتۇ. ھەممەيلەننىڭ بىخەتەرلىكىنى كاپالەندۇرۇش ئۈچۈن، رازۇبدكا قىلىشقا ئىككىنچى ئادەمنى ئەۋەتىپتۇ.

بۇ ئىككىنچى قاراقچى بىرىنچى قاراقچىنىڭ ئۇسۇلى بويىچە، موزدۇز بىلەن ھاشىمنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ، كۆزگە ئاسان چېلىقمايدىغان يەرگە قىزىل بور بىلەن بەلگە سىزىپ قويۇپتۇ.

لېكىن بۇ بەلگىنى دېدەك قىز مەرزىيە تالاغا چىققاندا كۆرۈپ قاپتۇ ـ دە، ئوخشاش رەڭلىك بور بىلەن ئەتراپتىكى ئۆي ئىشىكلىرىنىڭ ئوخشاش يېرىگە ئوخشاش بەلگە سىزىپ قويۇپتۇ.

نەتىجىدە ئىككىنچى قاراقچىمۇ ئۆلتۈرۈلۈپتۇ.

4

ئۈچىنچى قېتىم بۇ ئىشنى قاراقچىلارنىڭ ئاقساقىلى

ئۆزى قىلماقچى بوپتۇ. ھېلىقى موزدۇز ئۇنى ھاشمىنىڭ ئىشىك ئالدىغا باشلاپ كەلگەندە، تەپسىلىي قاراپ، ئۇينى ئېنىق بىلمۇاپتۇ. ھېچقانداق بەلگە قىلماپتۇ.

قاراقچىلارنىڭ ئاقساقىلى غارغا بېرىپ، قول ئاستىدىكىلەرگە:

ــ بۇ قېتىم دۇشمىنىمىزنى ئۆلتۈرۈۋېتەلەيدىغان بولدۇق، ــ دەپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ھەر خىل ئۇسۇللار ئوستىدە باش قاتۇرۇپ، ئۇ ئۆيدىكى ھەممە ئادەمنى ئۆلتۈرۈۋېتەكچى بوپتۇ. ئۇلار يېقىن ئەتراپتىكى مەھەللىدىن 19 قېچىر، 38 يوغان كۇپ سېتىۋېلىپ، بىر كۇپكە لىق مايى قاچىلاپتۇ، قالغان 37 كۇپكە قاراقچىلار قوراللىرىنى ئېلىپ كېرىپتۇ ۋە كۇپلەرنىڭ ئاغزىنى ھىم ئېتىپ، نەپەس ئالدىغانغا كىچىك تۆشۈك قويۇپتۇ، شۇنداق قىلىپ كۇپلەرنى 19 قېچىرغا ئارتىپتۇ. قاراقچىلارنىڭ ئاقساقىلى قېچىرچى بولۇپ، خېچىرلارنى ھەيدەپ، كۆزلىگەن نىشانغا قاراپ مېڭىپتۇ.

بۇ قېچىرلار ھاشمىنىڭ ئىشىكىگە يېتىپ كەلگەندە ئەلى بابا كەچلىك تامىقىنى يەپ بولۇپ، ئارام ئېلىپ ئولتۇرغانىكەن، قاراقچىلارنىڭ ئاقساقىلى قېچىرلىرىنى توختىتىپ:

ــ يىراقتىن مايى ئېلىپ كەلگەن، ئەتە مۇشۇ يەردىن بېزارغا ئاپىرىپ ساتاي دېۋىدىم، كەچ بولۇپ كەتتى، ھويلىڭىزدا بىر كېچە قونسام بولامدۇ، ــ دەپ سوراپتۇ.

ئەلى بابا ئورمانلىقتا قاراقچىلارنىڭ بۇ ئاقساقىلىنى كۆرگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۇ گىرىم قىلىۋالغانلىقتىن تونۇ-

يالماپتۇ. ئۇنىڭ قونۇشىنى ياخشى نىيەت بىلەن قارشى ئاپتۇ. شۇنىڭ بىلەن قېچىر ۋە كۆپلەرنى دېدەك مەرزىيە ئېغىلغا ئېلىپ كىرىپتۇ.

ئۇزۇن ئۆتمەي ھەممەيلەن ئۇخلاپ كېتىپتۇ، لېكىن مەرزىيەنىڭ ئۇيقۇسى كەلمەپتۇ، چىراغنىڭ يېغى تۈگەپ ئۆچۈپ قېلىشقا ئاز قاپتۇ. ئېغىلدىكى كۆپلەرنى يادىغا ئېلىپ، كۆپتىن ئازراق يېغ ئوغرىلاپ كەلمەكچى بوپتۇ، لېكىن ئۇ بىرىنچى كۆپنىڭ يېنىغا بارغاندا، كۆپتىكى قاراقچى پەس ئاۋازدا:

ــ ۋاقىت توشتىمۇ؟ ــ دەپتۇ.

مەرزىيە چۆچۈپ كېتىپتۇ، لېكىن ئۇ ئۇلارنىڭ خوجا-يىنىنى ۋە پۇتۇن ئائىلىسىنى نابۇت قىلىدىغانلىقىنى دەرھال بىلىپتۇ. مۇشۇنداق جىددي پەيتته، ئۆزىنى سالماق تۇتۇپ:

ــ تېخى توشمىدى، لېكىن ئاز قالدى، ــ دەپ جاۋاب بېرىپتۇ.

ھەربىر كۆپنىڭ يېنىغا بارغاندا ئۇ شۇنداق دەپ جاۋاب بېرىپتۇ، ئاخىرى بىر كۆپته ياغ بارلىقىنى بىلىپتۇ.

مەرزىيە خوجايىنىنىڭكىگە قاراقچى كەلگەنلىكىنى، ھېـ-لىقى قېچىرچىنىڭ قاراقچىلاردىن بىرسى ئىكەنلىكىنى بـ-لىپتۇ. بۇ چاغدا ئۇ ناھايىتى جىددىيلىشىپ كېتىپتۇ، دەرھال ياغ كۆپىنىڭ يېنىغا چوڭ كورا ئالىرىپ لىق ياغ ئۇ-سۇپتۇ، ئاندىن ئوچاقتا ئوت يېقىپ، كوردىكى ياغنى قاينات-قاندىن كېيىن، ھەربىر كۆپنىڭ ئىچىگە قۇيۇپتۇ.

قۇرۇق كۆپلەردىكى قاراقچىلارنىڭ ھەممىسى ئۆلۈپتۇ.

غىپپىدە ئۆيىگە كىرىپ، چىراغنى ئۆچۈرۈۋېتىپ، قېچىرچىغا زەن سېلىپ جىم ئولتۇرۇپتۇ.

كۆپ ئۆتمەي، قېچىرچى ئورنىدىن تۇرۇپ، ھەممە نەرسە نىڭ ناھايىتى نورمال، قاراڭغۇ، جىمجىت تۇرغانلىقىنى كۆرۈپتۇ. ئۇ كېلىشۇالغان بېشارەت بويىچە تاش ئېتىپتۇ، بىرنەچە كۆپكە تاش تېگىپتۇ، لېكىن كۆپلەردىن سادا چىقماپتۇ.

ئۇ چۆچۈپ، ئوغرىلىقچە ئېغىلغا كىرىپ، كۆپلەرنى كۆرۈپ باقماقچى بوپتۇ. بىرىنچى كۆپنىڭ يېنىغا بارغاندا، ئىسسىق ياغنىڭ پۇرىقىنى پۇراپتۇ، كۆپتىن ياغنىڭ بۇسى چىقىۋاتقانكەن، بۇ چاغدا ئۇ سۇيىقەستنى باشقىلارنىڭ بىلىپ قالغانلىقىنى، ھەمراھلىرىنىڭ ئۆلتۈرۈلگەنلىكىنى بىلىپتۇ. ئۇ ئۇمىدسىزلىنىپ ھەم غەزەپلىنىپ، باغنىڭ قۇلۇپىنى چېقىپ قېچىپ كېتىپتۇ.

ئەتىسى ئەلى بابا ئورنىدىن تۇرغاندا، مەرزىيە يۇز بەرگەن ئىشلارنىڭ جەريانىنى سۆزلەپ بېرىپتۇ، مەرزىيەنىڭ قاراقچىلارغا باتۇرلۇق ۋە ئەپچىللىك بىلەن تاقابىل تۇرغانلىقىنى ئاڭلاپ ئېيتىپ تۇگەتكۈسىز خۇش بولۇپ، ئاخىرى:

ــ سەن چېچەنلىك ۋە باتۇرلۇق بىلەن ھاياتىمنى قۇتقۇزۇپ قالدىڭ، شەپقىتىڭگە جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن، ھازىردىن باشلاپ سەن بۇ يەردىن تولۇق رازى بولغۇچە ئەركىن بولغانلىقىڭنى جاكارلايمەن، ــ دەپتۇ.

5

قىسىرىق قاراقچىنىڭ ئاقساقلى غارغا قايتقاندىن كېيىن، ئىنتايىن ئازابلىنىپ، دەرھال قول ئاستىدىكىلەرنىڭ قىساسىنى ئالماقچى بوپتۇ.

ئۇ سودىگەرچە ياسىنىپ، يەنە شەھەرگە كەپتۇ، غاردىن نۇرغۇن تاۋار ـ دۇردۇن ئېكىلىپ دۇكان ئىجارە ئاپتۇ، بۇ دۇكان ھاشىملارنىڭ دۇكىنىنىڭ ئۇدۇلىدا ئىكەن، قاراقچىلارنىڭ ئاقساقلى ئىسمىنى «ھەسەن» دەپ ئاتاپتۇ، يېنىدىكى سودىگەرلەرگە ئىنتايىن ياخشى مۇئامىلە قىپتۇ، ئەلى بابانىڭ ئوغلى ئۇنىڭ بىلەن ئەڭ بۇرۇن مۇئامىلە قىپتۇ، قاراقچىلارنىڭ ئاقساقلى ئۇنىڭ بىلەن تونۇشۇپ، ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئەلى بابانىڭ ئىسمىنى ئاڭلاپتۇ، شۇنىڭ بىلەن ئەلى بابانىڭ ئوغلىنى مېھمان قىلىپ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياخشى مۇئامىلە قىپتۇ.

ئەلى بابانىڭ ئوغلى دوستىنىڭ ياخشى نىيىتىگە جاۋاب قايتۇرۇش ئۈچۈن، ئۇنى يېزىغا بېرىپ ئويناپ كېلىشكە، بۇرۇنقى ئۆيىدە مېھمان بولۇشقا تەكلىپ قىپتۇ.

تاماق يەۋاتقاندا مەرزىيە بۇ مېھماننىڭ چىرايىغا تازا زەن سېلىپ، ئۇنىڭ بۇرۇن قېچىپ كەتكەن قېچىرچى قاراقچى ئىكەنلىكىنى تونۇۋاپتۇ، كىيىم ـ كېچەكلىرىگە زەن سېلىپ ئىچىگە خەنجەر تىقىۋالغانلىقىنى بىلىپتۇ.

شۇنىڭ بىلەن مەرزىيە باتۇرلۇق بىلەن بىر ئىش قىلىش نىيىتىگە كەپتۇ. كىيىملىرىنى ئۇسسۇل كىيىمگە يەڭگۈشلەپ، بېلىگە كۆمۈش يالتىلغان كەمەر باغلاپ، خەنجەر ئېسىپتۇ.

ئۇلار كەچلىك تامىقىنى يەپ بولغاندا مەرزىيە ئۇسسۇل ئويناپ بېرىشكە باشلاپتۇ، ئۇسسۇلنى ناھايىتى پەيزى ئويناپ-تۇ، ئۇسسۇلنى ئويناپ بولۇپ، ساھىبخانا ۋە مېھماندىن پۇل تىلەپ داپ كۆتۈرۈپ بېرىپتۇ. ئەلى بابا بىلەن ئوغلى بىردىن تىللا بېرىپتۇ، ھەممەن يانچۇقىنى كولاۋاتقاندا مەرزىيە غەيرەتكە كېلىپ، خەنجىرىنى ئېلىپ، ئۇنىڭ كۆكسىگە ئۇرۇپتۇ.

ــ ھەي بۇزۇق! ــ دەپ ۋاقىراپتۇ ئەلى بابا غەزەپ بىلەن، ــ ئۆيۈمدىكى ھەممە ئادەمنى ۋەيران قىلىدىغان بولدۇڭ.

مەرزىيە ھەسەننىڭ قوينىدىكى غىلاپقا سېلىنغان خەنجىرىنى كۆرسىتىپ:

ــ ئوبدان قاراپ بېقىڭلارچۇ، بۇ ئۆتكەن قېتىم قېچىپ كەتكەن قاراقچىلارنىڭ كاتتىۋېشى شۇ! ــ دەپتۇ.

ئەلى بابا خەنجەرنى كۆرۈپ، ھەم ئۇنىڭ بۇرۇنقى قېچىرچى ئىكەنلىكىنى تونۇپ، خۇشاللىقىدىن ئەقلىدىن ئازغاندەك يۈگۈرۈپ كېلىپ مەرزىيىنى قۇچاقلاپتۇ:

ــ مەرزىيە، بۇرۇن ساڭا ھۆرلۈك بەرگەن ھەم كەلگۈسىدە جاۋاب قايتۇرۇشقا ۋەدە بەرگەنىدىم، ئەمدى ماڭا كېلىن بول، ــ دەپتۇ ھەم ئوغلىغا، مەرزىيە بىلەن، يەنى ئائىلىمىزنى ساقلاپ

قالغان ئادەم بىلەن توي قىل، ــ دەپتۇ.

ئوغلى دادىسىنىڭ ئارزۇسىنى ئەمەلگە ئاشۇرۇپتۇ. مەرـ زىيەگە دادىسىدىنمۇ كۆپرەك رەھمەت ئېيتىپتۇ، نەچچە كۈن ئىچىدە مەرزىيە بىلەن توي قىپتۇ.

ئەلى بابا ھېلىقى غارغا توپتوغرا بىر يىل بارماپتۇ. ھېچكىم ئۆيگە كىلىپ پاراكەندە قىلمىغاچقا، شۇ يىلىنىڭ ئاـ خىرى ئورمانلىقتىكى غارنى كۆرۈپ بېقىشقا بېرىپتۇ. غارغا كىرىپ، ماللارنى يۆتكىگەن ئىزلارغا قاراپ، قاراقچىلارنىڭ كاتتىۋېشى تاۋار ـ دۇردۇنلارنى ئېلىپ چىققاندىن بۇيان ھېچـ كىمنىڭ كىرىپ باقمىغانلىقىنى جەزملەشتۇرۇپتۇ. قاراقچىلار ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن، ئۇ يەردىن ئۆيگە نۇرغۇن ئوئچە ـ مەرۋايىت ئېلىپ كېتىپتۇ. نەچچە يىلدىن كېيىن ئوغلىنى باشلاپ كېلىپ، غارنىڭ سىرىنى ئۇنىڭغا ئېيتىپ بېرىپتۇ.

كېيىن ئوغلىدىن ئوغلىغا، ئەۋلادتىن ـ ئەۋلادقا قاپتۇ، بىر ئۆيلۇك ئادەم بايلىقات ھەم بەختلىك ھايات كەچۈرۈپتۇ.

دېڭىز سەپىرى ھەققىدە ھېكايىلەر

باغداد شەھىرىدە سىندباد ھاممال دەيدىغان كىشىنىڭ بىر ئادەم ياشىغانلىكىنى، بىر كۈنى ئۇنىڭ بىرسى ئېغىر بىر نېمىنى شەھەرنىڭ بىر چېتىدىن يەنە بىر چېتىگە ئاپىرىپ بېرىشكە يالالاپتۇ، يۇكنى كۆتۈرۈپ كېتىپ بېرىپ بېكىنى ھېرىپ كېتىپ، يۇكنى چوڭ بىر ئۆينىڭ يېنىغا قويۇپ ھاردۇق ئېلىپ ئولتۇرۇپتۇ.

بۇ يەرنىڭ ھاۋاسىدىن ئەتىرنىڭ خۇش پۇرىقى پۇراپتۇ، يېقىملىق مۇزىكا ئاۋازى ئاڭلىنىپتۇ، گۈش ۋە ھاراقنىڭ مەززىلىك پۇرىقى كېپتۇ. سىندباد ئۆيدىكىلەرنىڭ چوقۇم ئېسىل تائاملارنى يەۋاتقانلىقىنى پەرەز قىپتۇ. ئۆي ئىگىسىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى بىلمەيدىكەن، ئىشكىتە تۇرغان مالايدىن سوراپتۇ.

ــ نېمە؟ ــ ھېلىقى مالاي جاۋاب بېرىپتۇ، ــ دېڭىزچى سىندبادنىڭ ئۆيىنى بىلمەمسەن؟ ئۇ دۇنيانى ئايلىنىدىغان مەشھۇر دېڭىزچى.

ھاممال چوڭقۇر ئۇھ تارتىپ، ئاسمانىنىڭ چېتىگە قاراپ ناله قىپتۇ.

ــ ئاھ خۇدا، قارىغىنا مېنىڭ ئېتىممۇ سىندباد، لېكىن ئارىمىزدىكى پەرق نېمىدېگەن چوڭ! كۆندە جاپا چېكىپ ئىشلەيمەن، لېكىن قورسىقىم تويمايدۇ؛ خۇشال سىندباد بولسا تۈگىمەس پۇللىرىنى خالىغانچە خەجلەيدۇ، بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرىدۇ، ئۇ نېمە قىلغىنىغا شۈنچە راھەت كۆرىدۇ؟ مەن نېمە ئۈچۈن شۇنچە جاپا تارتىمەن؟

ھاممال شۇنداق دەپ تۇرۇشىغا ھويلىدىن بىر مالاي چىقىپ ئۇنى ئۆيگە كىرىشكە تەكلىپ قىپتۇ، خوجايىن سىندبادنىڭ ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ، ئۇنى چوڭ زالغا باشلاپ كىرىپتۇ. ئۇ يەردە نۇرغۇن كىشىلەر داستىخان سېلىپ ئېسىل تائاملارنى يەۋاتقانىكەن، تۆردە قامەتلىك، ساقاللىرى ئاقارغان، ھۆرمەتلىك بىر بوۋاي ئولتۇرۇپتۇ، مانا شۇ سىندباد ئىكەن. سىندباد بۇ ئادەمنى كۆرۈپ ناھايىتى خجىل بولۇپ، تىترەپ تۇرۇپ سالام بېرىپتۇ، لېكىن سىندباد ناھايىتى مۇلايىم بولۇپ، ئۇنى ئوڭ تەرىپىگە ئولتۇرغۇزۇپ، ئۆز قولى بىلەن ھاراق قۇيۇپ بېرىپتۇ.

ئەسلىي سىندباد بۇ ھاممالنىڭ گەپلىرىنى دېرىزىدىن ئاڭلاپ قېلىپ چاقىرتىپ كىرگەنىكەن، غەزانى يەپ بولغاندىن كېيىن سىندباد ئۇنىڭغا:

ــ مەن كۆرۈۋاتقان راھەتنى ئۆزى كېلىپ قالدىمكىن دەپ چۈشىنىپ قالما، بۇ بايلىقلارغا ئىگە بولۇشتىن ئىلگىرى كۆرمىگە مۇشكۈلاتلارغا ئۇچرىدىم، ئەمدى ساڭا تارتقان جاپالىرىمنى سۆزلەپ بېرەي، ــ دەپتۇ.

تۆنجى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى

دادام داڭلىق سودىگەر بولۇپ، ئۇ ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن ماڭا نۇرغۇن مال ـ دۇنيا قالغانىدى. لېكىن مەن كەيپ ـ ساپاغا بېرىلىپ، ئۇلارنى خەجلەپ تۈگەتتىم، ئۆزۈن ئۆتمەي خاتالىقىمنى تونۇپ يەتتىم. ۋاقىتنىڭ ئۆتۈپ كەتسە يېنىپ كەلمەيدىغانلىقىنى، ئابرۇينىڭ ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغانلىقىنى، ئەقىل ـ پاراسەت ئۆزۈڭنىڭ بايلىقى ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم، شۇڭا ئۆزۈن ئۆتمەي دادامدەك دېڭىز ـ چى بولۇشقا بەل باغلىدىم، سودىگەرلەر بىلەن ئالاقىلىشىپ، سەپەرگە ئاتلىنىشقا كېمە تەييارلىدىم.

ھىندى تاقىم ئارالىرىغا قاراپ يولغا چىقتۇق، يولدا بىرنەچچە ئارالدا توختىدۇق، ئۇ يەرلەردە نۇرغۇن نەرسىلەرنى ئالماشتۇردۇق. بىر كۈنى كېتىۋېتىپ، دېڭىز يۈزىدىن چىقىپ تۇرغان بىر پارچە يەرنى كۆردۇق، ئۇ يەر ئارالغا ئوخشايتتى. كېمە باشلىقى قۇرۇقلۇققا چىقىپ ئويناپ كېلىدىغانلارغا رۇخسەت قىلدى، مەنمۇ شۇلارنىڭ بىرى ئىدىم.

لېكىن سەپەردە ھېرىپ كېتىپ، ئارالدا ھاردۇق ئېلىۋاتقان چېغىمىزدا تۈيۈقسىز يەر تەۋرەپ كەتتى.

كېيىمدىكىلەر ئارالنىڭ تەۋرەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، بىزنى دەرھال كېيىگە چىقىشقا چاقىردى، بولمىسا بىز ئۆلۈپ كېتەتتۇق، چۈنكى بىز چىققان بۇ ئارال دېگىزدىكى غەلىتە مەخلۇقنىڭ دۇمبىسى ئىكەن.

شۇنىڭ بىلەن بەزىلەر دېگىزغا سەكرەپ كېيىگە ئۈزۈپ بېرىۋالدى، مەن بولسام كېيىدىن تاشلاپ بېرىلگەن ياغاچ چې-لەككە ئېسىلىپ دېگىزدا قالدىم، دېگىزدا توپتوغرا بىر كېچە - كۈندۈز لەيلىدىم، كېيىن كۈچلۈك دولقۇن ئۈرۈپ بىر ئارال-نىڭ قىرغىقىغا چىقىرىپ قويدى. دەرەخلەرنىڭ يىلتىزلىرى-غا يامىشىپ، قۇرۇقلۇققا چىقىۋالدىم، مۇشۇ ئارالدا كېتىپ بېرىپ، بىر پارچە تۇزلىڭ يەرگە كەلگەندە نۇرغۇن ئاتلارنىڭ ئوتلاۋاتقانلىقىنى كۆردۈم، بىر يىلىقچىغا ئۇچراپ قالدىم. خەتەرلىك سەرگۈزەشتىلىرىمنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم، ئۇ مېنى ئۆڭكۈرگە باشلاپ باردى، ئۇ يەردە ئارال پادىشاھىنىڭ ئات باقارلىرى بار ئىكەن، ئۇلار ھەر يىلى ئاتلارنى مۇشۇ يەرگە ئەكېلىپ باقىدىكەن، ئەتە قايتىپ كەتمەكچى ئىكەن، بىر كۈن كېچىككەن بولسام، ساق قالماسكەنمەن، يول باشـ-لايدىغان ئادەم بولمىسا ئادەملەر ئولتۇراقلاشقان يەرگە بارال-مايدىكەنمەن.

ئەتىسى ئۇلار مېنى بۇ ئارالنىڭ شەھرىگە ئېلىپ بېرىپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا باشلاپ كىردى. ئۇنىڭغا بەختـ-سىزلىككە ئۇچرىغان كەچۈرمىشلىرىمنى سۆزلەپ بەردىم. ئۇ ماڭا ھېسداشلىق قىلىپ، قول ئاستىدىكىلەرگە ھالىمدىن

ئوبدان خەۋەر ئېلىشنى تاپىلىدى.

بۇ ئارال ناھايىتى ياخشى پورت بولۇپ، دۇنيانىڭ ھەممە يەرلىرىدىن كېلىپ مۇشۇ يەردىن ئۆتىدىغان كېمىلەر ناھايىتى كۆپ ئىدى، بىر كۈنى بىر كېمە كەلدى، كېمىدىكى ئادەمنىڭ كېمىمىزنىڭ باشلىقى ئىكەنلىكىنى تونۇپ قېلىپ، ئۇنىڭدىن كېمىدىكى مالىلىرىمنى سورىدىم.

ــ مەن سىندىباد بولىمەن، ــ دېدىم مەن، ــ ئىسمىم يېزىلغانلىكى مالىلار مېنىڭ.

ــ ئاھ خۇدا! ــ دېدى ئۇ توۋلاپ تۇرۇپ، ــ بۇنىڭغا كىم ئىشىنىدۇ، سىندىبادنىڭ دېڭىزدا ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى كۆرگەن تۇرسام.

لېكىن مېنىڭ ئالدامچى ئەمەسلىكىمگە ئاخىرى ئىشەندى، چۈنكى كېمىدىكى ئادەملەر مېنى تونۇيتتى، تىرىك قالغانلىقىمنى كۆرۈپ خۇش بولۇشتى، كېمىدىكىلەر مېنىڭ سىندىباد ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلىغاندىن كېيىن، ماڭا قاراپ خۇشاللىق بىلەن:

ــ غەلىبىڭىزنى تەبرىكلەيمەن! ئەنە ئاۋۇلار سىزنىڭ مالىلىرىڭىز، قولىڭىزغا ئېلىپ بىر تەرەپ قىلارسىز، ــ دېدى.

ئەڭ پۇلغا يارايدىغان نەرسىلەرنى ئارالنىڭ پادىشاھىغا سوۋغا قىلدىم، پادىشاھ ماڭا تېخىمۇ پۇلغا يارايدىغان نەرسىلەرنى سوۋغا قىلدى. مالىلىرىمنى ئارالدىكىلەر بىلەن ئالماشتۇرغاندىن كېيىن، كېمىگە چۈشۈپ يېنىپ كەلدىم، ئۇ

يەردىن ئۈد، سەندەل، كامفورا، قاقسلە، قەلەمپۇر قاتارلىق نەرسىلەرنى ئېلىپ، يەنە بەزى ئارياللاردىن ئۆتۈپ، نۇرغۇن پۇل تاپتىم...

سۆزلەپ شۇ يەرگە كەلگەندە سىندباد سۆزدىن توختاپ، ئۇنىڭغا بىر ھەميان تىللا بېرىپ، ئىككىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى توغرىسىدكى ھېكايىنى ئەتە ئاڭلاشنى ئېيتىپتۇ ھەم ھەممە دېڭىز سەپەرلىرىنى تۈگىگىچە ئاشۇنداق سۆزلەپ بەرمەكچى بوپتۇ.

ئىككىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى

تۇنجى قېتىملىق دېڭىز سەپىرىدىن كېيىن، ئۆمرۈمنى باغدادتا ئۆتكۈزمەكچى بولدۇم. لېكىن ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي جىمجىت مەنسىز تۇرمۇشتىن زېرىكتىم، شۇڭا سودىگەرلەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ، شۇلار بىلەن بىرلىكتە ئىككىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرىگە ئاتلاندىم.

ئارالمۇ ئارال يۈرۈپ سودا قىلىپ، ناھايىتى كۆپ پايدا ئالدۇق. بىر كۈنى كېمە بىر ئارالنىڭ يېنىدا توختىدى، ھەممەيلەن قىرغاققا چىقتۇق. بۇ ئارالدا يا ئادەم، يا ئۇچار قۇش، يا ھايۋانات كۆرۈنمەيتتى، مېۋە ـ چېۋە ۋە گۈل ـ گىياھلار بار ئىدى.

كىشىلەر ئارالغا چىقىپ مېۋە ئۈزدى، مەن بولسام كېمىدىن ئالغاچ كەلگەن ھاراق ۋە يېمەكلىكلىرىمنى ئېلىپ قورسىقىمنى تويغۇزۇپ، ئۇخلاپ قاپتىمەن، لېكىن ئويغىنىپ كېمىنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلەلمىدىم.

بۇ چاغدىكى قايغۇمنى تىل بىلەن تەسۋىرلەپ بېرەلمەيمەن. ئىككىنچى قېتىم سەپەرگە چىققىنىمغا پۇشايمان قىلدىم، چۈنكى تۇنجى قېتىملىق سەپەردە تاپقان بايلىقىم

ئۇمرۇمنىڭ ئاخىرىغىچە يېتىپ ئاساتتى.

ئۇمىدسىزلىك ئىچىدە ئۇزۇنغىچە ياتتىم، كېيىن دەرەخكە چىقتىم، ئۇنىڭ ئۇستىدە تۇرۇپ يىراق يەرلەرنى كۆرگىلى بولاتتى، دېڭىزغا قارىدىم، سۇدىن باشقا ھېچنېمە كۆرۈنمىدى؛ ئارالدىكى قۇرۇقلۇقتا قارىسام يىراقتا ئاق بىرنەرسە كۆرۈندى، شۇنىڭ بىلەن دەرەختىن چۈشۈپ، ھېلىقى ئاق نەرسە كۆرۈنگە تەرەپكە ماڭدىم.

يېقىن بېرىپ قارىسام، ناھايىتى چوڭ ئاق ئۆي ئىكەن، ئۆينىڭ تۆت ئەتراپىدا دېرىزە يوق، تاملىرى ئىنتايىن سىلىق. مەن گاڭگىراپ تۇرغاندا ھاۋانى قارا بۇلۇت باسقاندەك، ئالەم تۇيۇقسىز قاراڭغۇلىشىپ كەتتى، بېشىمنى كۆتۈرۈپ زەن قويۇپ قارىپ، يوغان بىر قۇشنىڭ ئۇچۇپ كېلگەنلىكىنى كۆردۈم. دېڭىزچىلاردىن دېڭىزدا ئەنقا[1] دەيدىغان چوڭ بىر قۇشنىڭ بارلىقىنى ئاڭلىغانىدىم، ئاق گۈمبەز چوقۇم مۇشۇ ئەنقانىڭ تۇخۇمى، كۆپ ئۆتمەي ئەنقا پەسلەپ، تۇخۇم ئۇستىگە قوندى. بۇ چاغدا تۇخۇمنىڭ يېنىغا بېرىپ، قۇشنىڭ دەرەخ غولىدەك پۇتىنى كۆردۈم، بېشىمدىن سەللەمنى ئېلىپ، ئۆزۈمنى قۇشنىڭ پۇتىغا چىڭ باغلىدىم، بۇ ئەنقانىڭ ئەتە مېنى بۇ قاقاس ئارالدىن ئېلىپ كېتىشىنى ئۈمىد قىلدىم.

① ئەنقا ــ رىۋايەتلەردىكى ئەڭ چوڭ قۇش (مۇھەررىر).

ئەتىسى تاڭ ئاتقاندا ئەنقا ئۇچۇپ، مېنى ناھايىتى ئېغىر گىزگە ئېلىپ چىقتى. زېمىننى كۆرەلمەي قالدىم، كېيىن ئەنقا قانىتىنى سىڭايان قىلىپ پەسلىدى، قورقۇپ ھوشۇمدىن كەتتىم، ئۆزۈمنىڭ يەردە ئىكەنلىكىمنى بىلگەندە تۇغۇچنى يېشىپ، ئەنقانىڭ پۇتىدىن ئايرىلدىم. ھېلىقى ئەنقا ناھايىتى چوڭ يىلاننى تۇتۇۋېلىپ، ئاسمانغا كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

مەن تۇرغان جايىنىڭ چۆرىسى ئېگىز تاغ بولۇپ، يەر ئېگىز ـ پەس، جىلغىدىن چىقىپ كەتكىلى بولمايتتى، ئاقۇتمىنىڭ ياخشىلانمىغانلىقىنى بىلدىم.

ئېگىز ـ پەس جىلغا ئىچىدە كېتىپ بارىمەن، جىلغىدىكى ئالماسنىڭ كۆپلۈكىدىن ھەم ھەيران قالدىم، ھەم خۇش بولدۇم. لېكىن بۇ جىلغىدا سانسىزلىغان يوغان يىلانلارنىڭ بارلىقىنى كۆردۈم، كىچىكلىرىمۇ پىلنى پۈتۈن يۇتۇۋېتەلەيتتى، مېنى قورقۇنچ باستى، بۇ يىلانلار ئەنقانىڭ زىيان يەتكۈزۈشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن كۈندۈزى ئۇۋۇسىغا كىرىۋېلىپ، كېچىسى چىقىپ يېمەكلىك تاپىدىكەن.

جىلغىدا ساق بىر كۆن ماڭدىم. كەچقۇرۇن گۈگۈم چۈشكەندە بىر غارغا كىرىپ، غارنىڭ ئاغزىنى تاش بىلەن ئېتىپ قويدۇم. كۆپ ئۆتمەي يىلان مەن كىرىۋالغان غارنىڭ ئاغزى ئالدىدا قىمىرلاشقا باشلىدى، ئۇنىڭ ۋىشىلدىغان ئاۋازى ئاڭلىنىپ تۇراتتى، قورقۇپ پەقەت ئۇخلىيالمىدىم.

ئەتىسى كۆن چىققاندا تىترەپ تۇرۇپ تاشنى ئېلىۋېتىپ

غاردىن ئۆمىلەپ چىقىۋالدىم، ئالماسلارنى دەسسەپ بىردەم مېڭىپ، بىر يەردە ئولتۇرۇپ خالىتامدىكى يېمەكلىكلەرنى يەپ، كۆچلۈك ئاپتاپتا ئۆخلىماقچى بولۇپ، كۆزۈمنى يۇمۇ-شۇمغا، يېنىمغا بىرنەرسىنىڭ چۈشكىنىنى ئاڭلىدىم. كۆ-زۈمنى ئېچىپ قارىسام، بىر كاللەك خام گۆش ئىكەن.

دېگىزچىلاردىن ئالماس جىلغىسى توغرىسىدىكى رىۋا-يەتلەرنى ئاڭلىغان ئىدىم. ئەنقا چۈجىسى تۇخۇمدىن چىقىدى-غان چاغدا ئالماس يىغىدىغان سودىگەرلەر ئالماس جىلغىسىغا كېلىپ، يوغان كاللەك خام گۆشلەرنى جىلغىغا تاشلايدىكەن. ئالماسلار گۆشكە چاپلىشىپ قالىدىكەن. ئاندىن ئەنقا ئۇ گۆشلەرنى ئۇۋىسىغا ئاپىرىپ چۈجىسىگە بېرىدىكەن. سودا-گەرلەر ئەنقانىڭ ئۇۋىسىدىن ئەنقانى قوغلىۋېتىپ، گۆشلەرگە چاپلىشىپ قالغان ئالماسلارنى ئېلىپ كېتىدىكەن.

مۇشۇ رىۋايەت يادىمغا كېلىپ، قېچىپ كېتىشنىڭ ئى-لاجىنى تاپتىم.

دەسلەپ جىلغىدىن ئەڭ چوڭ ۋە ئەڭ چىرايلىق ئالماس-لارنى تېرىپ يانچۇقۇمغا سالدىم، ئاندىن سەللەمنىڭ بىر ئۇ-چىنى ھېلىقى گۆشكە چېگىپ، ئاندىن بەدىنىمگە باغلىدىم، گۆشنى ئاستىمغا بېسىپ دۇم يېتىۋالدىم، ئاردىدىن كۆپ ئۆتمەي، بىر ئەنقا كېلىپ گۆشنى ئېلىپ ئۇۋىسىغا كەلدى، سودىگەرلەر كېلىپ ئەنقانى قاچۇرۇۋەتكەندىن كېيىن، مەن قوتۇلۇپ قالدىم.

يانچۇقۇمدىكى ئالماسلاردىن مېنى قوتقۇزۇۋالغان سودا-

گەرگە بەردىم، ئۇ ئىنتايىن خۇش بولدى. ھەربىر سودىگەر ئالماسقا ئىگە بولغاندىن كېيىن، تاغلاردىن ئۆتۈپ پورتقا كېلىپ كېمىگە چىقتۇق. يول بويى نۇرغۇن ئاراللاردىن ئۆتۈپ، ئالماس بىلەن نۇرغۇن سودا قىلدىم، باغدادقا كەلگەندە كاتتا باي بولۇپ كەتكەنىدىم.

ئۇچىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى

پۈلۈمدىن نامراتلارغا بۆلۈپ بېرىپ، باياشات تۇرمۇش كەچۈردۇم. لېكىن ئۇزۇن ئۆتمەي بۇنداق تۇرمۇشتىن يەنە زېرىكىشكە باشلىدىم، شۇنداق قىلىپ سودىگەرلەر بىلەن بىرلىشىپ دېڭىز سەپىرىدىكى تۇرمۇشنى باشلىدىم.

دەسلەپ بىرنەچچە پەرىستاندا قىلغان سودام ناھايىتى ئوڭۇشلۇق بولدى. بىر كۈنى تۇيۇقسىز بوران چىقىپ كېتىۋىدى، نىشاندىن ئېزىپ قالدۇق. بوران كېمىنى بىر ئارالنىڭ پورتىغا ئەكېلىپ قويدى، توختاشقا مەجبۇر بولدۇق. بىردەمدىن كېيىن ئىككى چى ئېگىزلىكتىكى سانسىزلىغان ياۋا ئادەملەر ئۈرۈپ كېلىپ، كېمىمىزنى قورشىۋالدى. ئۇلارنىڭ بەدىنىدە قىزىل تۈك بولۇپ، ناھايىتى چاققان ھەرىكەت قىلاتتى. كېمىگە چىقىپ، بىزنى ئارالغا قوغلاپ چىقىرىۋەتتىپ، كېمىنى ھەيدەپ يەنە بىر ئارالغا كېتىپ قالدى.

ئارالدا ئەتراپقا قارىدۇق، يىراقتا بىر بىنا كۆرۈندى. شۇنىڭغا قاراپ ماڭدۇق، يېقىن بېرىپ قارىساق بۇ كاتتا بىر ئورىدا ئىكەن، ئىنتايىن ئېگىز ھەم چوڭ سېلىنىپتۇ. ئىشىكنى ئېچىپ، بىر چوڭ ئۆيگە كىرىپ، ئۇ يەردە دۆڭلىنىپ كەتكەن ئىسكىلىتلارنى

كۆردۈڭ، بىر چەتتە كاۋاپ پىشۇرىدىغان سانسىز ئارىلار تۇراتتى، ئىنتايىن قورقۇپ كەتتۇق.

بىز تىترەپ تۇرغاندا يوغان ھەم بەتبەشىرە بىر زەڭگى كىرىپ كەلدى، ئۇ زەڭگى يەكچەشمە بولۇپ، چىشلىرى ئۇزۇن ھەم ئۇچلۇق ئىدى، تۇمشۇقى ئاتىنىڭ تۇمشۇقىغا ئوخشايتى، مىدىرلىمىدۇق. ھېلىقى زەڭگى يېنىمىزغا كېلىپ، بوينۇمدىن تۇتۇپ كۆتۈرۈپ قاسساپ پاقلانغان قارىغاندەك، مېنى ئايلاندۇرۇپ قاراپ چىقتى. مېنىڭ ئورۇق ۋە جىۋىكلىكىمنى كۆرۈپ، مېنى قويۇۋەتتى. ئارىمىزدا كېمە باشلىقى ھەممىدىن سېمىز ئىدى، ئۇ قۇشقاچنى تۇتقاندەك ئۇنى يەردىن يۇلۇپ ئېلىپ، بەدىنىگە تۆمۈر ئارىنى سانجىپ، ئوتتا كاۋاپ قىلىپ يەۋەتتى. يەپ بولغاندا، كەچ كىرىپ قالغانىدى. ئۇخلاشقا باشلىدى، ھاۋا گۈلدۈرلىگەندەك خورەك تارتاتتى.

ئەتىسى كەچتە ئارىمىزدىن يەنە بىرەيلەننى يەۋەتتى. ئۇ قورسىقىنى تويغۇزۇپ بولۇپ ئۇخلاۋاتقاندا، بىز تىرىك قالغان ئون ئادەم ئۇنىڭ تۆمۈر ئارىسىنى چوغدەك قىزىتىپ، ئارىنى ئۇنىڭ كۆزىگە تىقتۇق، ئۇنىڭ كۆزى قۇيۇلۇپ ئاغرىقتا چىدىماي ۋاراقىراشقا باشلىدى، لېكىن ئۇ بىزنى كۆرەلمەيتتى، بىز ئۇ يەردىن قېچىپ چىقتۇق.

دېڭىز ساھىلىگە بېرىپ بامبۇكتىن ئۈچ سال ياساپ، سالالارغا ئولتۇرۇپ، بۇ ئارالدىن تېز قاچتۇق، لېكىن شۇ چاغدا بىر توپ زەڭگى قىرغاقتا قوغلاپ كېلىپ، بىزگە ناھايىتى چوڭ تاشلارنى ئېتىشقا باشلىدى. بىز ئولتۇرغان سال

كۆمتۇرۇلۇپ كەتتى، ئىككى ھەمراھىم بىلەن قېچىپ، يەنە بىر ئارالغا بېرىۋالدۇق.

بەك ھېرىپ كەتكەنلىكتىن كېچىسى دېڭىز ساھىلىدا ئۇخلىدۇق، لېكىن ئارالدىكى غايەت يوغان يىلان يېنىمىزغا كېلىپ، بىر ھەمراھىمنى يۇتۇپ كەتتى، جېنىمنىڭ بارچە قاچتىم، ئەتىسى كەچتە ھەمراھىم بىلەن دەرەخ ئۈستىگە مۆكۈندۇق، بىر يوغان يىلان تىكلىنىپ، بىردىنبىر ھەمراھىمنىمۇ سۇمۇرۇپ كەتتى.

ئۇچىنچى كۈنى دەرەختىكى مېۋىلەر بىلەن قورسىقىمنى توقلىغاندىن كېيىن، نۇرغۇن شاخ ۋە تەكەنلىك ئۆسۈمىلۈكلەرنى يىغىپ كېلىپ، ئۇلارنى باغلاپ دەرەخنىڭ تۈۋىگە ئايلاندۇرۇپ تىزدىم، بېشىمغىمۇ بىرنەچە باغلامنى يېپىپ قويدۇم، كەچتە ھېلىقى يوغان يىلان ئەتراپىمدا قىمىرلىسىمۇ، تەكەنلەردىن ئۆتەلمەي مېنى يەۋېتەلمىدى، شۇنداق قىلىپ بىرنەچچە كېچىنى قورقۇنچ ئىچىدە ئۆتكۈزدۇم.

ئاخىرى قۇتۇلۇپ قالدىم. ئۇ كۈنى ھاۋا ئوچۇق ئىدى، دېڭىزدا بىر كېمىنىڭ كېتىپ بارغانلىقىنى يىراقتىن كۆرۈپ، سەللەمنى پۇلاڭلىتىپ، ئاۋازىمنىڭ بارچە ۋارقىرىدىم، ئۇ كېمە مېنى ئېلىپ كېتىشكە قولۇاق ئەۋەتتى. كېمە باشلىقى ماڭا ناھايىتى ئوبدان مۇئامىلە قىلدى، يول ئۈستىدىكى ئارالالردا سودا قىلىپ، نۇرغۇن خۇش پۇراق نەرسىلەرنى ئېلىپ كەلدىم، ئازراق پۇلۇمۇ تاپتىم، پۇلۇمنىڭ كۆپ قىسمىنى يوقسۇللارغا بەردىم.

تۆتىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى

بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن، تىنىم تاپماس مىجەزىم مېنى تۆتىنچى قېتىم دېڭىز سەپىرىگە ئۈندىدى. بۇ قېتىم كېمىگە چىقىپ ئۇزۇن ئۆتمەي كېمىنى بوران پاچاقلىۋەتتى، نۇرغۇن ئادەم سۇغا چۆكۈپ كەتتى. بىرنەچچە ھەمراھىم بىلەن ياغاچ پارچىسىغا ئېسىلىپ، ئارالغا بېرىپ قالدۇق.

بۇ ئارالدا ئېكسپېدىتسىيە تۇرمۇشىنى باشلىدۇق، نۇرغۇن ئۆيلەرنى كۆردۇق، ئاستا يېقىنلاپ بېرىۋىدۇق، بىر توپ زەڭگى بىزنى تۇتۇۋالدى.

مېنى بەش ھەمراھىم بىلەن بىر يەرگە باشلاپ باردى، زەڭگىلەر بىزنى ئولتۇرۇشقا بۇيرۇپ، يېيىشىمىزگە ئوت ـ چۆپ بەردى. ھەمراھلىرىم يېدى، چۈنكى ئۇلارسېزىمىنى يوقاتقاندى، مەن يېمەي، ئادەتتىكىدەك تۇردۇم. كېيىن زەڭگىلەر بىزنى گۈرۈچ بىلەن باقتى، سېزىمىنى يوقاتقان ھەمراھلىرىم تولۇمدەك سەمرىپ كەتتى، مېنىڭ كاللام سەگەك بولۇپ، كېچە ـ كۈندۈز غەم بىلەن يۇرگەچكە، بارغانسېرى جۇدەپ كەتتىم. نەتىجىدە، زەڭگىلەر سەمرىگەن ھەمراھلى-

رىمنى بىردىن ـ بىردىن يېپ بولدى. مەن ئورۇق تەمەچ ئېشىپ قالدىم.

ئۇلار بىپەرۋالىق قىلغان بىر كۈنى قېچىپ كەتتىم. سەككىزىنچى كۈنى دېڭىز بويىغا بېرىپ قارىمۇچ تېرىۋاتقان ئاق تەنلىكلەرگە ئۇچراپ قالدىم، ئۇلار مېنى كۆرۈپ، ئەرەب تىلىدا كىملىكىمنى سورىدى. كەچۈرمىشلىرىمنى سۆزلەپ بەردىم. ئۇلار ھەيران قېلىشتى، ئۇلار مېنى ئۆزىنىڭ ئارىلىغا ئېلىپ بېرىپ، پادىشاھى بىلەن كۆرۈشتۈردى. پادىشاھ تەۋەككۇل قىلغانلىقىم توغرىسىدىكى ھېكايىلىرىمنى ئاڭلاپ، باتۇرلۇقۇمنى ماختىدى، شۇنداق قىلىپ مۇشۇ ئارالدا تۇرۇپ قالدىم.

بىر كۈنى پادىشاھقا سالام بەرگىلى بارسام، ماڭا:

ــ ئۆيلىنىڭ، شۇنداق قىلغاندا بۇ يەردە تۇرۇپ قالالايسەن، قايتىپ كېتىشىڭنىڭمۇ ھاجىتى قالمايدۇ، ــ دېدى.

پادىشاھنىڭ ئەمرىگە ياق دېيەلمەي، ماقۇل بولدۇم. ئۇزۇن ئۆتمەي، بىر ئېسىل خانىم بىلەن توي قىلدىم. ئۇ ناھايىتى چىرايلىق، ئالىيجاناب ھەم پۇلدار بولغاچقا، ناھايىتى ئوبدان ئۆي تۇتتۇق، لېكىن نەچچە يىلدىن كېيىن ئايالىم ئاغرىپ تۇپەيلىدىن ئۆلۈپ كەتتى. مۇشۇ ئارالنىڭ ئادىتى بويىچە، تىرىك قالغان ئەر ئۆلگەن ئايال بىلەن، ئېرى ئۆلسە ئايالىمۇ ئېرى بىلەن قوشۇپ دەپنە قىلىنىدىكەن، بۇنداق ئادەتتىن مەنمۇ چەتتە قالمىدىم. ئارالدىكىلەر مېنى ئۆلگەن ئايا-

لىم بىلەن قوشۇپ تاغنىڭ غارىغا دەپنە قىلدى.

يېنىمدا ئاران يەتتە بولكا ۋە بىر بوتۇلكا سۇ بار ئىدى. مۇشۇلارغا تايىنىپ نەچچە كۈن ياشىدىم، غاردا ئاچلىقتىن ئۆلەر ھالغا يەتكەندە غارنىڭ ئىچىنى سىلاشتۇرۇپ مېڭىپ، كىچىككىنە يورۇقلۇقنى كۆردۈم، ئاشۇ يورۇقلۇققا قاراپ مېڭىۋېرىپ، غاردىن دېڭىز ساھىلىغا چىقىپ قالدىم.

دېڭىز ساھىلىدا تۇرۇپ يىراققا كېتىۋاتقان كېمىنى كۆرۈپ، بار ئاۋازىم بىلەن ۋاقىرىدىم، ئۇلار مېنى كۆرۈپ، كېلىپ كېمىگە چىقىرىۋالدى.

يەنە باغدادقا قايتىپ كەلدىم.

بەشىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى

بەشىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرىنى ئۆزۈمنىڭ كېمەم پوتكەندىن كېيىن باشلىدىم. ھەرقايسى دۆلەت سودىگەرلىرى بىلەن ئالاقىلىشىپ، ئۇلارنىڭ ماللىرىنى قاچىلاپ سودىغا ماڭدىم.

بىرنىچى قېتىم كۆرگەن قۇرۇقلۇقمىز بىر ئارال بولۇپ، كېمىنى توختاتتۇق. قىرغاققا چىقىپ، ئەتقا دەپ ئاتىلىدىغان قوشنىڭ تۆخۈمىنى ئوچراتتۇق، تۆخۈمنىڭ چوڭ-كىچىكلىكى بۇرۇن كۆرگەن تۆخۈمغا ئوخشايتتى، بۇ چاغدا ئەتقا چوجىسى تۆخۈمدىن چىقماقچى بولۇپ، تۆخۈمنى تەشكەنكەن، مەن بىلەن بىللە قىرغاققا چىققان سودىگەرلەر تۆخۈمنى پالتا بىلەن يېرىپ، ئەتقا چوجىسىنى پارچىلاپ، كاۋاپ قىلىپ يېدى. ئۇلارغا ئەتقانىڭ تۆخۈمىغا چېقىلماسلىق توغرىسىدا نەسىھەت قىلغان بولساممۇ، پەرۋا قىلمىغاندى.

ئۇلار چوجە كاۋىپىنى يەپ بولۇپ تۇرۇشىغا يىراقتىن ئىككى پارچە قارا بۇلۇت كەلدى. كېمىنىڭ باشلىقى ھېلىقى قارا بۇلۇتلارنى بىلمىدىكەن. ئۇنىڭ ئېيتىشىچە، بۇلارنىڭ بىرسى ئەركەك، بىرسى چىشى ئەتقا ئىكەن. ئەتقا ھېلىقى

چۈجىنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى ئىكەن. شۇڭا بىزنى دەرھال كېـ
مىگە چىقىۋېلىشقا دەۋەت قىلدى.

كېيمىگە چىقىۋېلىپ لەڭگەرنى چىقىرىپ مېڭىپ كەتتۇق. ھېلىقى ئىككى ئەتقا ئۆز چۈجىسىنىڭ ئۆلتۈرۈلـ
گەنلىكىنى كۆرۈپ، كۆككە كۆتۈرۈلۈپ، بېشىمىزدىن ئۇچۇپ ئۆتۈپ كەتتى. سەل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇلار ئۈستـ
مىزدە يەنە پەيدا بولدى. پەنجىلىرىدە يوغان تاشلار بار ئىدى، ئەنقالارنىڭ ئۆچ ئالىدىغانلىقىنى بىلدۇق.

كۆپ ئۆتمەي، ناھايىتى يوغان بىر تاش چۈشتى، تەلىيـ
مىزگە يارىشا، تاش بىزگە تەگمىدى، لېكىن ئىككىنچى تاش كېيىنىڭ دەل ئوتتۇرىسىغا چۈشۈپ، كېيىنى نەچچە پارچە قىلىۋەتتى، كېيىدىكىلەر تاش ئاستىدا ئۆلدى، تاشتا ئۆلمەي قالغانلىرى سۈدا تۇنجۇقۇپ ئۆلدى، مەن سۈدىن لەيلەپ چىقىپ، كېيىنىڭ سۈدا لەيلەپ تۇرغان بىر پارچە تاختىيىغا ئېسىلىپ، شامالنىڭ ئۇرۇشى بىلەن يەنە بىر ئارالغا بېرىپ قالدىم.

بۇ ئارالدا بىر بوۋاينى ئۇچراتتىم. بوۋاي ناھايىتى ئاجىز بولۇپ، ئېرىق بويىدا ئولتۇراتتى. خىيالىمدا: «بۇ بوۋايمۇ بىزگە ئوخشاش كەچۈرمىشكە دۇچار بولغان ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ، ئالدىغا بېرىپ سالام قىلدىم، ئۇ گەپ قىلمايلا، قولى بىلەن ئىشارەت قىلىپ جاۋاب بەردى: «مېنى يۇدۇپ ئېرىقـ
تىن ئۆتكۈزۈپ قوي» دېگەندەك ئىشارەت قىلدى.

ئۇنى ياردەمگە موھتاج دەپ بىلىپ، دۇمبەمگە يۇدۇپ،

ئۇستەڭنىڭ نېرىقى چېتىگە ئۆتكۈزۈپ قويدۇم. قىرغاقتا چىققاندا ئۇ دۇمبەمدىن چۈشمەي، بوينۇمغا مىنىپ گىلىم-نى كۆچەپ بوغۇۋالدى، دېمىم ئۇزۇلۇپ قېلىشقا قىل قالدى.

مېنى كۆتۈرۈپ مېڭىشقا بۇيرۇدى. ئۆزى مۆرەمدە ئول-تۇرۇپ خالىغىنىچە مېۋە ئۈزۈپ يېدى. كېچىسى ياتقاندىمۇ قولىنى گىلىمدىن بوشاتمىدى، شۇنىڭ بىلەن قېچىپ كې-تەلمەي، ئۇنىڭ قولى بولۇپ قالدىم.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە يول بويىدىكى دەرەخلەردە قۇرۇپ كەتكەن قاپاقلارنى كۆرۈپ، بىرىنى ئۈزۈۋېلىپ ئېغىزىنى ئېچىپ ئىچىنى تازىلاپ، ئۇنىڭغا ئۈزۈم شەربىتى قاچىلە-دىم. نەچچە كۈندىن كېيىن قاپاقتىكى شەربەت ئېچىپ هاراق بولدى. ئۇنىڭدىن ئىچىپ روهلاندىم، تېز ماڭىدىغان بولدۇم. يەلكەمدىكى بوۋاي مېنىڭ مېۋە شەربىتى ئىچكەنلە-كىمنى كۆرۈپ، قاپاقنى ئۆزىگە بېرىشىمنى بۇيرۇدى، قاپاق-نى بېرىۋىدىم، هاراقنىڭ هەممىسىنى ئىچىۋەتتى.

بارا- بارا يەلكەمدىكى بوۋاينىڭ بوينۇمغا چىرمىۋالغان پۇتلىرى بوشاپ كەتتى. ئۇ مەست بولۇپ كەتكەندى. ئۇنى يەرگە قويۇپ، يوغان تاش بىلەن كاللىسىغا ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈۋەتتىم.

دېڭىز يېقىسىغا بېرىپ، دېڭىز يېقىسىغا توختىتىپ قويۇلغان كېمىگە ئوچراپ قالدىم. كېمىدىكى ماتروسلار نىڭ ماڭا ئېيتىپ بېرىشىچە، هېلىقى بوۋاي رودىپاي

بولۇپ، نۇرغۇن ئادەمنى بوغۇپ ئۆلتۈرۈۋەتكەنىكەن، ئۇلار مېنىڭ تىنچ ـ ئامان قوتۇلۇپ كەلگەنلىكىمنى تەبرىكلىدى.

ئاشۇ كېمىگە ئولتۇرۇپ، نۇرغۇن يەرلەردىن ئۆتتۈم. بىر ئورمانلىقتا مايمۇنلارغا تاش ئاتقانىدۇق. مايمۇنلار قىساس ئېلىش ئۈچۈن، دەرەختىن جۇزھىنى ئۈزۈپ بىزگە ئاتتى. بۇ جۇزھىنىلەرنى دەسمايە قىلىپ باشقا جايلاردا ئۇنىڭغا نۇرغۇن ئەتىۋارلىق مالالارنى ئالماشتۇردۇق. مەلۇم ئارالغا بارغاندا غەۋۋاسلارنى يالاپ، دېڭىزنىڭ تېگىدىن مەۋجۇ يىت سۈزدۈردۇق، بۇ مەرۋايىتلارنى باغدادقا ئېلىپ كېلىپ، نۇرغۇن پۇلغا ساتتىم.

تاپقان پۇلۇمنىڭ ئوندىن بىر قىسمىنى ئاجرىتىپ، يېتىم ـ يېسىر، غېرىب ـ غۇرۋالارغا بەردىم، قالغان پۇلۇمنى بەك چارچاپ كەتكەن بەدىنىمنى قۇۋۋەتلەندۈرۈشكە سەرپ قىلدىم.

ئالتىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى

بىر يىل ئارام ئېلىپ، ئۇرۇق ـ تۇغقان، دوست ـ بۇرادەرلىرىنىڭ تەۋسىيىسىغا قارىماي، ئالتىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرىنى باشلىدىم.

يىراقتا سەپەر قىلىدىغان كېمىگە چۈشتۈم. يول ئۈستىدە كېمە باشلىقىمىز بىلەن يول باشلىغۇچىمىز تونۇشتۇرۇپ قالدى، كېمىنى جىددىي ئېقىتىپ، رولى كارغا كەلمەي قالدى، يەلكەننىڭ ئارغامچىلىرىمۇ ئۇزۇلۇپ كەتتى، كېمە يوغان تاغقا ئۇرۇلۇپ كۆمپەيكۆم بولۇپ كەتتى. تەلىيىمىزگە جېنىمىز، يېمەكلىكىمىز ۋە مېلىمىز ئامان قالدى.

تاغ تۆۋىدە سان ـ ساناقسىز كېمە پارچىلىرى، جەسەت سۆڭەكلىرى، ھەر خىل بۇيۇملار ۋە بايلىقلار چېچىلىپ يېتىپتۇ. بۇ يەردىكى تاغنىڭ تاشلىرى پۈتۈنلەي خرۇستال ۋە ياقۇت ئىدى، لېكىن بۇ يەردىن چىقىپ كېتىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى. تاغلار تىك، دېڭىز سۈيى كۆچلۈك دولقۇنلۇق بولغاچقا، بۇ يەرگە ھېچقانداق كېمە كېلەلمەيتتى، قېچىپ كېتەلمەسلىك ياكى كېسەل تېگىش سەۋەبىدىن ھەمراھلە-

رىم بىرىنىڭ كەينىدىن بىرى ئۆلۈپ كېتىپ، يالغۇز قالدىم. ھەممە يېمەكلىكىم تۈگەپ، ئۆلۈم كۆزۈمگە كۆرۈنۈپ قالغان چاغدا، پاچاقلىنىپ كەتكەن كېمىلەرنىڭ ياغاچلىرىدىن سال ياساپ، خرۇستال ۋە ياقۇتلاردىن ئېلىپ سالنى سېلىپ يۈرۈپ كەتتىم، شۇنداق قىلىپ قۇتۇلۇپ قالارمەن، دەپ ئويلىدىم.

سال قاراڭغۇ تاغ ئۆڭكۈرىگە ئېقىپ كىردى، ئۇنىڭ ئىچىدە كېچە - كۈندۈز ئاقتى. ئاخىرى يېمەكلىكىم تۈگەپ كېتىپ، قورسقىمنىڭ ئاچلىقىدىن ھوشۇمدىن كېتىپ، سالنىڭ ئۈستىگە يېقىلدىم. ئاستا ھوشۇمغا كېلىپ، كۆزۈمنى ئاچسام، چۆرەمدە نۇرغۇن نېگىرلار تۇتۇپتۇ. مەن ئۆستەڭ بويىدىكى ئوتلاقتا يېتىپتىمەن.

نېگىرلار ئارىسىدا ئەرەبچە بىلىدىغان بىرسى بار ئىكەن، ئۇنىڭ بىلەن پاراڭلاشتىم، نېگىرلار كەچۈرمىشلىرىمنى ئاڭلاپ ھەيران بولۇپ، مېنى سىراندىپ پادىشاھىنىڭ ئالدىدا سۆزلەپ بېرىشكە ئېلىپ ماڭدى.

پادىشاھ ماڭا ياخشى مۇئامىلە قىلدى. ئالغاچ بارغان خرۇستال ۋە ياقۇتلارنى تارتۇق قىلىۋىدىم، ناھايىتى مىننەتدار بولدى، لېكىن قوبۇل قىلمىدى. ئۇنىڭ دۆلىتىدىن ئايرىلىپ ۋەتىنىمگە يانىشىمدا ماڭا نۇرغۇن نەرسە سوۋغا قىلدى. بۇنىڭدىن باشقا، ئىسلام دۆلىتىنىڭ پادىشاھىغا تاپشۇرۇپ بېرىشىم ئۈچۈن ئىخت ۋە بەزى سوۋغاتلارنى بەردى. ئىخت ھايۋانىنىڭ سېرىق تېرىسىگە كۆك سىياھ بىلەن يېزىلغان؛

سوۋغات قىزىل ياقۇتتىن ياسالغان ئىستاكان بولۇپ، ئېگىز-لىكى بىر يېرىم چى، قېلىنلىقى بىر سۇنۇم كېلەتتى. ئىستا-كاندا بىر دانە چوڭ سەدەپ ۋە يوغان يىلاننىڭ تېرىسى بار ئىدى، يىلاننىڭ قاسىراقلىرى ئالتۇندەك پارقىرايتتى، ئۇ ھەر خىل كېسەللەرگە شىپا بولاتتى.

باغدادقا يېتىپ بېرىپلا خەت ۋە سوۋغىنى پادىشاھقا تاپ-شۇرۇپ بەردىم، پادىشاھ ناھايىتى خۇش بولۇپ، ماڭا ئەتىۋار-لىق نۇرغۇن نەرسىلەرنى سوۋغا قىلدى.

يەتتىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرى

ئالتە قېتىملىق دېڭىز سەپىرىدىن كېيىن، دېڭىز سەپىرىنىڭ تۇرمۇشىنى كەچۈرمەسلىكنى نىيەت قىلغان ئىدىم. لېكىن بىر كۈنى ئۆيۈمگە بىر ئەمەلدار كېلىپ، پادىشاھنىڭ مەن بىلەن سۆزلىشىدىغان گېپى بار ئىكەنلىكىنى ئۇقتۇردى، پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ تەزىم قىلدىم، پادىشاھ ئېغىز ئاچتى:

ــ سىندباد سېنى ئىشقا بۇيرۇيمەن: مېنىڭ خېتىمنى ۋە سۇۋغىتىمنى ھېلىقى سىراندىت پادىشاھىغا يەتكۈزۈپ بەرگىن.

پادىشاھنىڭ ئەمرىگە بويسۇنۇشۇم كېرەك ئىدى. شۇنىڭ بىلەن يەتتىنچى قېتىملىق دېڭىز سەپىرىگە چىقتىم. نەچچە كۈندىن كېيىن سىراندىپ ئارىلىغا تىنچ ـ ئامان يېتىپ كېلىپ، سىراندىپ پادىشاھى بىلەن كۆرۈشتۇم.

بۇ پادىشاھ پادىشاھىمىزنىڭ خېتى ۋە سۇۋغىسىنى تاپشۇرۇۋېلىپ ئىنتايىن خوش بولۇپ كەتتى، مەن يېنىپ كېلىدىغان چاغدا، ماڭا يەنە نۇرغۇن ئەتىۋارلىق سوۋغا بەردى.

كېمىمىز دېڭىزدا 3 ~ 4 كۈن يۈرگەندىن كېيىن،

دېگىنز قاراقچىلىرىغا ئۇچراپ قالدۇق، قاراقچىلار نۇرغۇن ئادەمنىڭ ئۆلتۈرۈۋەتتى، قارشىلىق كۆرسەتمىگەن بىرنەچچىمىزنى ئەسىرگە ئېلىپ، يىراق بىر ئارالغا ئاپىرىپ سېتىۋەتتى. مەن باي سودىگەرگە سېتىلغان ئىدىم، بۇ سودىگەر ماڭا ياخشى مۇئامىلە قىلدى. ماڭا يا بىلەن ئوق بېرىپ، مېنى ئورمانلىققا ئاپىرىپ، دەرەخ ئۈستىدە مۆكۈپ تۇرۇپ، پىل ئېتىشقا بۇيرۇدى. خوجايىنىم قايتىپ كەتتى، دەرەخ ئۈستىدە بىر كېچىنى ئۆتكۈزدۇم. ئەتىسى سەھەردە بىر توپ پىل مەن چىقىۋالغان دەرەخنىڭ ئاستىدىن ئۆتتى، ئوقنى بىرسىگە تەگكۈزدۇم، پىللار يىراقلاپ كەتكەندىن كېيىن، دەرەختىن چۈشۈپ، خوجايىنىمغا خەۋەر قىلدىم، خوجايىن ئورمانلىققا كېلىپ، ماڭا ئازگال كولىتىپ، پىلنى كۆمدۈرۈۋەتتى، پىل چىرىپ كەتكەندە پىلنىڭ چىشىنى ئېلىپ ساتىدىغان بولدى.

ئۇدا ئىككى ئاي شۇنداق قىلدىم.

بىر كۈنى سەھەردە نۇرغۇن پىل دەرەخنىڭ تۈۋىگە كېلىپ تۇرۇۋالدى، باشلىرىنى كۆتۈرۈپ، ماڭا قاراپ، دەھشەتلىك ھۆركىرىدى، قورقىنىمدىن جالاقلاپ تىترەپ كەتتىم، قولۇمدىكى ئوقيا چۈشۈپ كەتتى. بىردەمدىن كېيىن بىر پىل دەرەخ يىلتىزىنى خارتۇمى بىلەن ئېلىپ، بىر تارتىپلا يۇلۇۋەتتى، شۇنىڭ بىلەن پىل مېنى خارتۇمى بىلەن يوگەپ دۇمبىسىگە ئېلىۋېلىپ مېڭىشقا باشلىدى، ئۆلىدىغاندەك قورقۇپ كەتتىم. ھوشۇمغا كەلسەم پىللار

مېنى تاغنىڭ ئۈستىگە تاشلاپ قويۇپ كېتىپ قاپتۇ، تاغدا پىلنىڭ سۆڭەكلىرى ۋە پىل چىشلىرى ئىنتايىن كۆپ ئىكەن. بۇ چاغدا ئۆزۈمنىڭ ئۆلمىگەنلىكىمنى ھېس قىلدىم، قارىغاندا پىللارنىڭ مەقسىتى بۇ يەردە پىل ئۆلۈتۈرمەيمۇ پىل چىشىغا ئىگە بولغىلى بولمىدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپ قويۇش ئوخشايدۇ.

دەرھال تاغدىن ئايرىلىپ بىر كېچە ـ كۈندۈز يول مېڭىپ، شەھەرگە بېرىپ، بولغان ئىشلارنى ئۇنىڭغا سۆزلەپ بەردىم.

خوجايىن مېنى ئۆلدى دەپ قاراپتىكەن. چۈنكى ئۇ يۈلۈڭ ۋېتىلگەن دەرەخنى ۋە يەرگە چۈشۈپ كەتكەن ئوقيانى كۆرۈپ. تۇ. ئۇ ماڭا نۇرغۇن قوللارنىڭ شۇنداق ئۆلۈپ كەتكەنلىكىنى سۆزلەپ بەردى.

خوجايىن ئىككىمىز تاغ ئۈستىگە بېرىپ، نۇرغۇن پىل چىشى يۈدۈپ كەلدۇق، خوجايىن ماڭا ئىنتايىن مىننەتدار. لىق بىلەن:

ــ ھازىر سېنى ھۆرلۈككە چىقاردىم، قۇل بولۇشۇڭ. نىڭ ئورنى قالمىدى. چۈنكى سەن مېنى نۇرغۇن بايلىققا ئىگە قىلدىڭ، ــ دېدى.

لېكىن خوجايىندىن مېنى باغدادقا يولغا سېلىپ قويۇشنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىمنى ئېيتتىم.

بۇ ئازرۇيۇم ئاخىرى بىر كۈنى ئەمەلگە ئاشتى. بۇ يەرگە پىل چىشى ئالغىلى كەلگەن كىشىگە چۈشۈپ يۈرتۇمغا

قايتتىم، يولغا چىقىدىغان كۈنى خوجايىن ماڭا يېرىم كېمە پىل چىشى ۋە نۇرغۇن قىممەتلىك سوۋغىلارنى بەردى. پورتـلارىدا پىل چىشى سودىسى قىلىپ نۇرغۇن پۇل تاپتىم. باغداد قا قايتىپ كېلىپ بېشىمدىن ئۆتكەن ـ كەچكەنلەرنى سۆزلەپ بەرگەندىن كېيىن، پادىشاھ ماڭا كانتا شانۇ شەۋكەتلەرنى بەردى ھەمدە ماڭا قىممەتلىك سوۋغا تەقدىم قىلدى.

شۇنىڭدىن كېيىن دېڭىزدا سەپەر قىلمايدىغان، دېڭىز قاراقچىلىرى ۋە غايەت چوڭ يىلاننىڭ زىيانكەشلىكىگە، خېيىمخەتەرگە ئۇچرىمايدىغان بولدۇم.

دېڭىزچى سىندباد يەتتە قېتىملىق دېڭىز سەپىرىنى سۆزلەپ بولۇپ:

ــ خوش، دوستۇم، ــ دەپتۇ ھاممال سىندبادقا، ــ كىمنىڭ شۇنچە كۆپ جەبىر ـ جاپالارنى تارتقانلىقىنى ئاڭلىدىڭ، سېنىڭچە، راھەت كۆرسەم بولمامدىكەن؟

ھاممال سىندباد دېڭىزچى سىندبادنىڭ قولىغا سۆيۈپ تۇرۇپ:

ــ خۇدا ھەققى، مېنىڭ تارتقان جاپالىرىمنى سىزنىڭ تارتقان جاپالىرىڭىز بىلەن سېلىشتۇرغىلى بولمايدىكەن، سىز خاتىرجەم تۇرمۇشتىن بەھرىمەن بولۇش بىلەنلا قالماستىن، شۇنچە بايلىققا ئىگە بولۇشقا ھەقلىقسىز. تۇرمۇشۇڭىزنىڭ مەڭگۈ، مەڭگۈ خاتىرجەم ئۆتۈشىنى تىلەيمەن.

بۇ چاغدا دېڭىزچى سىندباد مالايغا بىر ھەمىيان تىللا ئېلىپ چىقتۇرۇپ، ھاممال سىندبادقا بېرىپتۇ ھەمدە ئۇ

مىڭ بىر كېچە

نىڭغا هامماللىقنى تاشلاپ، مۇشۇ يەرگە كېلىپ ياشاشنى، هاممال سىندىبادنىڭ دېڭىزچى سىندىباد دەيدىغان ئاغىنىسىنى مەڭگۈ ئېسىدە تۇتۇشنى ئۈمىد قىلىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ.

ماش بىر كېچە

天方夜谭

6.00

ISBN 978-7-5373-1736-8

9 787537 317368 >

باھاسى: 60.00 يۈەن (10قىسىم)